

Poština plačana v gotovini.

MODRA
OPTICA
LETO
VI

LETO 1934/35

ŠTEV. 5

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta št. 3.
Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 5. ŠTEVILKE

APRIL

Vladimir Bartol: Poroka doktorja Groma

Milena Mohoričeva: Popotne impresije

Dr. Silva Trdina: Murnova pisma

Zapiski:

André Maurois o Chestertonu

Poročila

Razno

POROKA DOKTORJA GROMA

VLADIMIR BARTOL

Z zobozdravnikom Gromom so se začele, ko se je vrnil z Dunaja, obsežne spremembe. Tja se je bil peljal, kot je dejal, da bi se specializiral v metodi čiščenja obolelih zob, ki je prišla v rabo po odkritju novega kemičnega sredstva za razkrajanje zobne gnilobe. Doktor Miha Grom je bil mož v najboljših letih, vesel, duhovit, ljubljenec vseh družb, v svoji stroki sposoben, vendar precej lahkoživ, ki je mnogo zaslužil in še več zapravil. Prvotno se je bil zadolžil, da si je mogel nabaviti, kar je potreboval za ordiniranje. Ta sorazmerno majhni dolg je tekom let narasel na kakih sto tisoč dinarjev, vsoto, ki je bila za njegove razmere precej kočljiva. Prijatelji so mu večkrat nasvetovali, da bi se bogato oženil, toda on jih je zmerom zavrnil, češ da je za to še čas. Tako je šla marsikatera dobra partija mimo njega, ne da bi jo bil izkoristil.

Pravijo, da je moškemu, čim starejši postaja, zmerom težje skočiti v zakon. Nekateri, hudobno namigavajoč, menijo, da je temu zadnji povod temeljito spoznanje žensk in njihovih slabih strani. Ali bolj nepristransko opazovanje nam pokaže, da je moškemu z izkušnjami odločitev glede ženitve zato tako težka, ker je izgubil iluzijo o absolutnosti ljubezni in ene ženske. Za onega, ki se je dal zgodaj ukleniti v zakonske vezi, pride spoznanje pač prepozno. Tisti pa, ki je prebolel prvo razočaranje, ne da bi se bil poročil, spozna naenkrat, da je zelo mnogo mikavnih žensk, ki ne le, da ne zaostajajo za prvim idealom, marveč ga celo prekašajo. Tako se mu odpro oči za relativnost ljubezni, spozna, da je v vsaki ženski nekaj od onega, kar je bil pričakoval pri prvi in za kar je bil navadno tako kruto razočaran. Izkušnje se množijo in odločitev postaja zmerom težja. Lov na nove ljubezenske možnosti mu postane navada in ta se nas, kot pravi pregovor, oklepa bolj od železne srajce.

*

Z nekakšno mrzlično naglico je začel doktor Grom urejevati po svojem povratku svoje precej zamotane zadeve. Nemara prvič v svojem življenju je sedaj s svinčnikom v roki preresetaval svoje premoženjsko stanje. Bilanca je bila porazna: pasiva so bila točno sto in dvajset tisoč dinarjev. Nikdar ni bil v svojih mislih računal, da je tako zadolžen.

Dan svojega povratka ni bil napovedal nikomur. Šele iz časopisov so izvedeli njegovi znanci in njegovi pacienti, da se je vrnil in začel zopet ordinirati.

Zjutraj, še preden je odšla v urad, ga je obiskala gospodična Vanda. Bila je visoka, petindvajsetletna brinetka, zelo samostojna, lepa in negovana, ena izmed mnogih, ki jih ustvarja sodobno življenje in ki se tako razlikujejo od žen iz prejšnjih generacij. Borba za obstoj potlači tem dekletom prvobitne ženske instinkte, pač pa zapusti v njih močno željo

po ljubezni, po čustveni pripadnosti komu. Pripravljen je imela cel koš očitkov in oštevanj, češ, da ji ni bil z Dunaja ničesar pisal, niti ji javil, kdaj se vrne. Toda ko je zagledala njegov nenavadno upadli obraz in opazila okrog njegovih ustnic nervozno podrgnetavanje, se je prestrašila. Beseda se ji je zateknila.

Bežno ji je poljubil roko in jo s kretnjo pozval, da sede v fotelj. Brez ovinkov ji je povedal, da je sklenil od temeljev spremeniti svoje življenje. Kakor zdravnik, ki izvršuje nujno operacijo, ji je razložil svoje obupno finančno stanje. Vsaka njegova beseda je bila kakor žebelj v njeno srce.

»Stojim tik pred popolnim polomom,« ji je dejal. »Morda bi vzdržal tako še dva ali tri mesece, potem mora nujno priti do katastrofe. Upniki so neprestano nad menoj. Sodnija me rubi. Ruin je neizbežen. En sam izhod je: da se bogato oženim.«

Beseda, ki je zlokobno lebdela v zraku, je bila sedaj izgovorjena. Gospodična Vanda se je prijela za srce. Zdelo se ji je, da se je odprlo brezno pred njo. V lice je mrtvaško prebledela.

Hotela je vstati in oditi, toda noge so ji odpovedale. Brezpomočno je obsedela.

Mrzle potne kaplje so stopile doktorju Gromu na čelo. Kot večina bonvivanov je bil dobrodušnega srca in posebno težko mu je bilo gledati trpečo žensko. Toda topot je bil neizprosni. Dejal je:

»Nobene druge možnosti ni. Če ne storim tega, mi ne preostane drugega, kot da se še danes ustrelim.«

Šele sedaj se je znašla. Solze so se ji vline po licih. Doktor Grom je bil, odkar se je vrnil z Dunaja, popolnoma drug človek. Ni ga spoznala več. Preje je bil šaljivec, lahkomišelnež, in čeprav je slutila, da zahaja tudi z drugimi in je bila nešteto krat ljubosumna, se ji je zdelo, da mora biti prav tak in da bi ga drugačnega niti ne hotela. Njegova sedanja izprememba ji je bila popolnoma nerazumljiva. Ni si mogla misliti drugega, kakor da se je bil, najbrže na Dunaju, zaljubil v drugo. V trenutku si je v duhu naslikala bogato krasotico in srce se ji je lomilo od bolečine. Pogledala ga je in si mislila, da ga je izgubila za vedno.

Zajokala je na glas. Planila je k njemu in se ga oklenila okrog vratu. Svoje toplo, mokro lice je pritisnila ob njegovo.

Doktor Grom je z začudenjem ugotovil, da je ostal popolnoma hladen. Kje bi se bil mogel pred svojim odhodom na Dunaj ubraniti solzam in objemu lepe ženske?

Še enkrat je poudaril:

»Nobene druge poti ni. Ali bogata ženitev ali nasilen konec.«

Gospodična Vanda je bila užaljena. Prizadeta je bila v svojem ponosu. Z robcem si je otrl solze in se vzravnala. Hotela mu je zabrusiti v obraz nekaj zaničljivih besed. Toda, ko je pogledala v njegovo lice, ji je zastala beseda. Bilo je starikavo in uvelo, v njem se je odražal obup.

Energično mu je obrnila hrbet in odšla.

*

Doktor Grom je sklenil z radikalno operacijo poseči v svoje življenje in tako rešiti, kar se je sploh še rešiti dalo. Hotel se je osvoboditi vsega, kar ga je vezalo na njegove prejšnje navade, pretrgati z vsem, čemur je preje služil.

Proti večeru, ob običajni uri, je prišla k njemu gospa Agata. Bila je drobna, gibka plavalaska s čudovitimi, toplimi rjavimi očmi. Ta prirodni kontrast med barvo oči in barvo las je bil ono, kar je doktorja Groma najbolj navdušilo zanj. Nič ga ni motilo, če je sodil njegov prijatelj, notar Fajdiga, da izražajo njene oči veliko več, kakor pa bi v resnici morale in smeje, in da je gospa Agata prav za prav površna ženska. Doktor Grom je čutil v njej eno od onih elementarnih bitij, ki je obdarjeno z vsemi lastnostmi žive prirode: ljubko in perfidno kakor mlada mačka, vdano kot pes in nezanesljivo kakor ukročena zver. Neznansko veselje je imel z njo, čeprav se je je v nekem skriteu kotičku bal. Zaradi družabnega položaja jo je imel sicer v rokah, toda nikoli ni prav vedel, če mu naposled vendarle ne bo kakšne zaigrala.

Zanjo je pomenil doktor Grom ne samo avanturo, marveč predvsem zaposlitev njenih prekomernih strasti. Poročila se je bila zelo mlada s sinom veleindustrijalca Albanija, ki ji od vsega početka ni bil všeč. Ne samo, ker je bil rdečelasec in ves posejan s pegami, ampak tudi zato, ker je bil dolgočasen in popolnoma nezanimiv mož. Toda Agata je bila pametna in je z veseljem zagrabila ponujajočo se ji priložnost.

Ko je bila pred dvema letoma spoznala doktorja Groma, se ji je zdelo, da se je bila s svojo poroko vendarle prenačlila. Toda pozneje, ko ji je postajala osebnost doktorja Groma zmerom jasnejša, je uvidela, da si je le bila izbrala zanesljivejšo pot. Doktor Grom jo je zaklinjal, naj pusti moža in naj se za zmerom zveže z njim. Vendar se je njej zdelo, da bi postal precej tišji, ko bi pokazala resnično nagnenje za ta korak. Ostala je torej rajši v varnem zavetju in, prepuščajoč se sladki prevari, poslušala njegove vroče prošnje in njegova ognjevita rotenja. Tako je dala njegovi fantaziji in njegovi strasti polet in zagotovila sebi nemoteni užitek njegovih opajajočih jo ljubezenskih izlivov.

Ko je vstopila, se je doktor Grom začudil, kako malo mu je bilo naenkrat do nje. Preje, preden je bil odpotoval na Dunaj, se mu je zdelo nemogoče, da ne bi sleherni dan slišal vsaj njenega glasu po telefonu. Siloma se je moral sedaj vživeti v svoje prejšnje čuvstvovanje. Kakor da je ugasnila v njem sleherna strast. Vendar je ubral proti njej, še zmerom oprezen, edino pot, ki mu je v danih okoliščinah ostala.

»No, prišli smo na konec poti,« je dejal s sarkastičnim posmehom. »Pred polomom stojim. Stvar se ni mogla drugače končati kakor tako. Vedel sem to. Če za teden dni ne dobim bogate neveste, se ustrelim.«

Z vročo gostobesednostjo izkušnega igravca ji je začel očitati, koliko dobrih priložnosti, koliko bogatih nevest je opustil v teh dveh letih zaradi svoje ljubezni do nje, našteval ji zapovrstjo resnična in izmišljena imena, kdaj, kje, kako se mu je nudila prilika, kako da je bil zmerom upal, da jo bo pridobil, kako je bil slep za ves ostali svet in kako je šele na Dunaju spoznal, da je na robu propada. Iz predala je izvlekel terjatve in tožbe, s svinčnikom v roki pretiral svoje dolgove v višine, ki so bile tudi za soprogo veleindustrijalčevega sina grozljive.

Gospa Agata je bila poražena. Pogledala je v njegov upadli, kakor od skrbi izpiti obraz, in vse mišice na licih so ji zatrepale. V tem trenutku je bila prepričana, da doktor Grom v ničemer ne laže. Prav za prav je bilo zares vse to njeno delo. V svojem egoizmu ga je bila priklenila nase, uživala v sladkosti tajnega, nedovoljenega razmerja in v prijetni zavesti, da vara neljubljenega moža. Tisti, ki ji je vse to čuvstveno razkošje

omogočil, je stal sedaj pred popolnim polomom. Neskončno se ji je zasmilil in težko ji je bilo. Vendar jo je prešinila sladka zavest: vsemu temu sem prav za prav jaz kriva. Z vso nežnostjo se je privila k njemu in mu poljubljala obupani obraz.

Izvil se ji je, kakor da se siloma premaguje.

»Sedaj je konec. Ali dobim nevesto ali si poženem kroglo v glavo.«

Z nervoznimi koraki je začel stopati po sobi.

Kolikšna izpremema! Gospe Agati se je zazdel ta človek naenkrat popolnoma tuj. Ali je mogoče, da so zares dolgovi, ki so ga tako temeljito zlomili? Rahlo, rahlo je zlezal vanjo tisti občutek, ki ga imajo nemara podgane, ko se začinja potapljati ladja. Nehote ji je prišel na misel krasni pomorski kapetan, ki ga je bila to poletje spoznala na obali, najfinejši, najtaktnejši človek, ki ga je bila kdaj srečala. Kako je oboževal njene lepo negovane roke! Kako spoštljivo jih je poljubljal! In vendar, v ničemer ni prestopil meja dostojnosti. Sedaj ji je pisal, da bo prišel čez zimo na dopust v njihovo mesto. Sladek predobčutek nove možnosti, novih doživetij, novih živčnih draži jo je prevzel.

Pogledala je doktorja Groma. Zazdel se ji je star in izžit.

»Nočem ti biti v ničemer na poti,« je dejala z rahlo resignacijo. »Vedi, da sem te zares ljubila.«

Sama se je prestrašila, ko se je zavedla pomena zadnjih besedi.

Doktor Grom bi ne bil opazil te stilistične nianse, da ga ni njen strah sam opozoril nanjo. V srcu mu je odleglo.

»Sem te zares ljubila,« je ironično ponovil za njo. »Sedaj, ko stojim pred koncem, si je treba pač oprati roke. Nič za to. Tudi to bomo prebili. Samo da dobimo nevesto. Sicer pa, en dan prej, en dan pozneje, enkrat nas itak mora vzeti vrag.«

Preden je odšla, so jo še enkrat premagala čuvstva. Vrgla se mu je na prsi in zajokala. V duhu je videla novo, sončno možnost in bridko jo je obšlo, da zahaja nekaj, kar je bilo lepo in jo toliko časa vzradoščalo. Ko se je poslovila, jo je obšla opojna zavest, da odhaja iz borbe, ki se ji pravi ljubezen, kot zmagovalka.

*

Tako se je rešil doktor Grom v nekaj dneh vseh vezi, kakor vrže plavalec raz sebe breme, ki mu je postalo pretežko.

Njegov stari sošolec, notar Fajdiga, se je neizmerno začudil, ko mu je doktor Grom obrazložil svoje gmotne zadeve in mu zaupal svoj sklep, da se misli bogato oženiti.

»To bi bil moral že zdavnaj storiti,« je pripomnil. »Toda ti si bil gluha za vsak pameten nasvet. Nisem si mislil, da si tako daleč zabredel.«

Na skrivaj je čutil notar Fajdiga vendarle rahlo zadoščenje. Ne morda zato, ker bi mu bil, iz škodoželjnosti, privoščil težavni položaj, marveč zato, ker je čutil v Gromovi izprememi potrdilo za svoje življenje in opravičilo zanje. Bil je sam najsolidnejši človek, že dobrih osem let poročen, v sorazmerno dobri poziciji. Doktor Grom, na katerega je bil morda vprav zaradi kontrasta zelo navezan, ga je s svojim potratnim, skoraj razuzdanim življenjem vznemirjal in kadarkoli se je sprl z ženo, je dejal:

»Mar bi bil ostal samec, kakor doktor Grom. Mlad je, zdrav in ničesar mu ne manjka. Povrh vsega letajo ženske kakor nore za njim.«

Mimo drugega mu je tudi laskalo, da je prišel doktor Grom sedaj k njemu po pomoč. S posebnim poslovnim veseljem se je vživel v razdrapano razmere svojega prijatelja, večče izločil iz kopice dolgov naj-nujnejše, preračunal za leto naprej obresti in sestavil končni obračun: neizbežno katastrofo v nekaj mesecih.

»In kaj je z nevesto?« je vprašal.

Doktor Grom se je v zadregi nasmehnil.

»Koža tiči prav za prav še na medvedu,« je dejal. »Tudi zato sem prišel k tebi, da bi mi dal pameten nasvet. V vidu imam nevesto, samo ne vem ne, če je sploh še prosta in kako bi sprejela mojo snubitev.«

Notar Fajdiga se je začel na glas smejati. Doktor Grom mu je obrazložil, kako je pred letom dni ordiniral v malem trgu in tam spoznal lepo, zdravo dekle, pravo kmečko bunko, hčerko zelo premožnega veleposestnika. Dekle se je zaljubilo vanj na prvi pogled. Ko je prišla k njemu v ordinacijo, jo je prijel za okroglo, mehko bradico in ko se je potem kakor slučajno pritisnil ob njeno telo, ji je zastala sapa kakor miški, ki je pokukala iz luknjice in se zazrla naravnost v dvoje žarečih mačjih oči. Zahajal je k njim na dom, na samem poljubljal in objemal dekle in nedvomno bi bilo prišlo do resnejše avanture, da ni moral prekmalu odpotovati v mesto. Tu je seveda pozabil nanjo. Vse do tedaj, da se na Dunaju ni bil tako jasno zavedel svojega položaja. Tu mu je prišla na misel in sklenil je, da jo bo skušal pridobiti za ženo.

»Dragi moj, ta način ženitve ne obeta nič dobrega,« je dejal notar. »Sicer pa: tvoja glava, tvoj svet. Če ti uspe, se boš vsaj rešil dolgov.«

Svetoval mu je, naj si najprej ogleda, če je dekle še prosto, potem naj si pač zagotovi njeno privolitev, naposled naj jo zasubi pri starših. Kar se gmotne strani tiče, naj bo zelo oprezen in naj ne pride prehitro z barvo na dan. Vse to da bosta pozneje s skupnim posvetovanjem uredila.

*

Medtem ko ni bila prejšnji čas doktorju Gromu pridobitev kakšne ženske nikakšen poseben problem in je vse prepuščal priložnosti in slučaju, se mu je zdaj nenadoma zazdela pot do Marte Starčeve nenavadno težavna in problematična. Bilo mu je kakor človeku, ki je v družbi, če ne čuti nad seboj pritiska, dober govornik, ki mu pa ves dar odreče, ko mora v isti družbi enkrat oficijelno govoriti. Ko se je odpravljal na pot, ga je spreletavalo izmenoma vroče in mrzlo po telesu. In samo to si je želel, da bi bila zadeva čimprej odločena.

Ko se je pripeljal v trg, ga je prijela tolikšna groznica, da si ni upal k Starčevim. Odložil je svoje stvari v prvi gostilni in popil pol litra močne črnine. Bilo je prvič, da si je moral dati umetno poguma.

Potem šele si je upal nadaljevati pot.

Pri Starčevih so ga z veseljem sprejeli. Ko ga je Marta zagledala, je zardela kot mak. To je smatral za dobro znamenje. Hitro mu je porasel pogum. Rahla okajenost mu je sipala besede na usta, pripovedoval je, kaj je videl in doživel v mestu in na Dunaju novega, povprašal po tem in onem in imel naenkrat občutek, da je zopet, kakor je bil nekdanj.

Povabili so ga na kosilo. Sprva se je branil, potem je ostal.

Po kosilu sta odšla z Marto na kratek sprehod. Med pogovorom je natančno opazoval dekle; čisto hladno je ugotovil, da je postala lepša in

da se je izraz njenega obraza individualiziral. Toda to mu je bilo sedaj popolnoma vseeno.

S staro spretnostjo je izvabil iz nje vse novice. Pripovedovala mu je o svoji družbi, o mladeničih, ki zahajajo v njihovo hišo in tudi o juristu Zarniku, ki da je ob počitnicah njihov stalni gost. Doktorju Gromu ni ušel rahli nasmešek, ki ji je zaigral okrog ust, ko je omenila to ime. In tudi ni bilo namenjeno, da bi mu bil ušel. S točnostjo neprizadetega opazovalca je ugotovil, da dekletu še zmerom ni indiferenten. Nasmehni se je moral. Hotela ga je zadeti, povečati v njem zanimanje z zbuditvijo rahle ljubosumnosti — in mu s tem naredila samo veselje. Čisto iznenada jo je presenetil z vprašanjem, če je že oddana.

Obračala je obraz od njega. Vendar je videl, kako sta ji postala uho in koža okrog njega škrlatno rdeča.

»Prav za prav gre vaša radovednost predaleč,« je dejala, ko se je zbrala. Ko pa je le še silil vanjo, da bi mu odgovorila, je instinktivno začutila, da ni bilo njegovo vprašanje postavljeno kar tako.

Obšla jo je rahla groza. Lastni slutnji ni hotela verjeti. Želela si je, da bi bila zopet doma.

Pred letom dni se je bila zares zaljubila v doktorja Groma. Vendar je instinktivno obvladovala svoja čustva in jim ni pustila preveč razmaha. Kakor se ji je zdel doktor Grom mikaven, je vendar čutila, da je nezanesljiv in da ga prav nič ne pozna.

Vse to bi ji ne bilo bržkone prav nič pomagalo, da ni doktor Grom nenadoma odpotoval in se pozneje sploh ni več oglasil. Sprva jo je bolelo srce, počasi pa se je pretvorila njena zaljubljenost v prikrito mržnjo, ki jo je nehote prenesla tudi na druge moške. V posebno veselje ji je postalo, da jih je »vlekla«, na videz obetala, potem jih pa nenadoma zopet odbila.

Nenadni prihod doktorja Groma je butnil njena čustva zopet v kaotično stanje. Po eni strani je bila srečna, da ga je zopet videla, po drugi se je bala ponovnih bolečin. Sama ni vedela, ali je še zmerom zaljubljena ali je njeno vznemirjenje samo posledica nenadno prebujenih spominov.

Prišla sta na obronek gozda. Pot je prešla v ovinek in ko je doktor Grom opazil, da je med njima in mestom grmičje, je naglo objel dekle.

Sveži vonj njene zdrave polti je za trenutek zbudil v njem nekdanjo strast. Obsul jo je s poljubi, med njimi ji je govoril sladke besede in jo prepričeval o svoji ljubezni. Potem jo je iznenada vprašal, če bi hotela za zmerom postati njegova.

Kakor v sanjah mu je pritrčila. Vpraševal jo je, kako bodo sprejeli njeni starši njegovo snubitev, če lahko računa na njihov pristanek in kdaj bi lahko prišlo do poroke. Na vse to mu je odgovorjala zmedeno, kakor da ga prav ne razume.

Ko sta se vrnila, je planila v svojo sobo, zaklenila vrata za seboj in se razjokala.

Doktor Grom se je vrgel v naslanjač, kakor človek, ki je uspešno opravil težko, trudopolno delo.

*

Notar Fajdiga se ni mogel načuditi, s kakšno naglico je doktor Grom prehiteval samega sebe. Poznal ga je najmanj dvajset let in podobnega ga ni videl še nikoli. Kakor da mu gori za petami, se mu je z vsem

mudilo. Komaj si je bil zagotovil pristanek dekleta, je že pohitel in uradno zaprosil starše za roko. V nekaj dneh je bila zaroka in že je silil, da bi se Fajdiga, ki naj bi mu bil kum, dogovoril s starši glede poroke, dote in ureditve njegovih dolgov.

Fajdiga mu je svetoval, naj ne pride tako hitro z barvo na dan. Toda ko je videl njegov obupani obraz, ki se mu je zdel vsak dan bolj star in prepaden, se je naposled odločil, da potuje in uredi kočljivo zadevo.

Ko se je zvečer pogovarjal z ženo o vsem tem, mu je rekla:

»Verjemi, ne bodo samo dolgovi, ki žulijo Groma. Navsezadnje, dolgove je imel že pred leti, in ne verjamem, da bi se bil šele sedaj zavedel svojega položaja. Priti je moralo nekaj drugega vmes.«

Notar Fajdiga je skomignil z rameni.

»Čudno je res, ampak navsezadnje je čas, da je prišel k pameti. Na Dunaju je imel dovolj prilike, da pogleda jasno na svoj položaj. Če bi ga tlačilo še kaj drugega, bi mi bil gotovo zaupal.«

Njegov prijatelj mu je povzročal resnične skrbi. Sedaj, ko je imel njegovo zadevo v rokah, mu je postal še bližji in obšel ga je resničen strah, da bi se stvar dobro ne iztekla. Doktorjeva nenadna brezpomocnost ga je navdahnila z nekakšnimi očetovskimi čustvi do njega in sam se je čudil, da je tako hitro postal domač v njegovih precej zapletenih življenjskih zadevah.

*

Šele ko je doktor Grom odpotoval, se je Marta Starčeva vsega dodobra zavedla. Sama ni vedela, ali je bila srečna, ali samo neskončno razburjena. Dobila je resnično telesno vročico.

Ko je na samem o vsem tem razmišljala, je prišla do nekaterih vprašanj, na katera si ni vedela odgovoriti. Pred letom dni, ko je bil doktor nekaj časa njihov stalni gost, dà, takrat bi se ji to ne bilo zdelo tako neizrečeno čudno. Na skrivaj je bila nekaj takega tudi pričakovala. Ko je potem zapustil njihov trg, ni dal več od sebe nobenega glasu. Od nekaterih, ki so ga poznali, je slišala, da živi v mestu precej na veliko, in iz vsega spoznala, da mora biti tudi precejšen ženskar. Vse to je temeljito odvrčalo njena čustva od njega.

Kako, da se je je po tolikem času nenadoma spomnil in jo poprosil za roko? Ali se je nemara naveličal samskega življenja? Zakaj ni vzela rajši kakšno dekle iz mesta? Morda je doživel razočaranje v ljubezni in se je prišel sedaj tešiti k njej?

To so bile misli, ki so jo navdajale in zbujale v njej rahel strah in tiho nezaupanje. Seveda si je na skrivnem tudi laskala, da je nemara ni mogel pozabiti in se je sedaj vrnil k njej kot skesan grešnik. Toda bila je toliko pametna, da je v takih domnevah sama videla bolj po-božno željo in prijetno tolažbo, kakor trdna dejstva.

Tudi se ji je zdel doktor Grom neverjetno izpremenjen. Kakor da se je bil postaral in izgubil polovico svoje svežine, nepriseljenosti in duhovitosti.

Vendar je napetost v njej tako porasla, da ni mogla dolgo vzdržati sama s svojo skrivnostjo. Zaupala se je materi, ki je bila partije zelo vesela. Ko se je doktor Grom čez dva dni vrnil in zaprosil za njeno roko, ni naletel na nobene težkoče.

*

Toda če je doktor Grom s svojim prvim prihodom Marto čez mero iznenadil, ji je postal z vsem svojim vedenjem še bolj nerazumljiv. Ko ga je bila pred letom spoznala, se ji je zdel lep, strasten mlad mož, kakor rojen za ljubimca. Po njenem in njenih staršev privoljenju pa so ga zanimale popolnoma druge stvari. Govoril je o boleznih, kuhi, domačiji in neprestano je imela vtis, kakor da se mu neznansko mudi s poroko. O zaljubljenih sprehodih zvečer, o tajnih, strastnih objemih, ki si jih je bila na tihem obetala, ni bilo ne duha ne sluha. In čeprav si morda na glas ni hotela prav priznati, je bila na dnu srca vendarle precej razočarana.

Tudi pri starših je opazila, da se je kmalu poleglo prvotno navdušenje. Posebno očetu se je zdelo cela stvar nekam pre nagljena in najrajši bi bil videl, da bi ne bil še dal svojega privoljenja. Doktor Grom je bil neprestano kakor preutrujen, seveda se je opravičeval s čezmernim delom, in njegov obraz je bil vsak dan bolj upal in bledičen.

»Prav za prav ne vem, če bo doktor za našo Marto vprav najboljša partija,« je dejal nekoč svoji ženi. »Nekam prestar se mi zdi zanjo, preveč izžit. Navsezadnje, otrok je najin in ne bilo bi mi prav, če bi dobila moža, ki bi jo razočaral.«

Njegova žena je bila še zmerom drugačnega mnenja. Vse življenje je bila njena tajna želja, da bi bila prišla v mesto, v davnih časih si je celo predstavljala, da bi jo zasnil in poročil ugleden gospod, da bi igrala v mestni družbi imenitno vlogo. Vse to se je zdaj obetalo njeni hčerki, hodila bi jo obiskovat v mesto in tako bi se ji vsaj ob njej izpolnile njene davne sanje.

*

Ko je prišel notar Fajdiga k Starčevim, da objasni položaj svojega prijatelja in se dogovori glede dote in poroke, je takoj opazil, da ozračje nikakor ni za doktorja Groma tako ugodno, kakor je bil pričakoval. Iz doktorjevega pripovedovanja je moral sklepati, da je navdušenje zanj popolno in da bo rešitev finančnega vprašanja samo formalnost. Sedaj je naletel na strogi obraz posestnika Starca in priznati si je moral, da bi bil rajši ne vem kje, kakor pa da mora temu vase zaprtemu možu razlagati obupni gmotni položaj svojega klienta.

Začel je s pripovedovanjem o doktorju Gromu, o njegovem simpatičnem značaju, ki mu je pridobil še zmerom naraščajoči krog pacientov, o njegovih dohodkih, o njegovi resni nameri, urediti si življenje. Starc ga je poslušal, ne da bi sam kaj pripomnil. Notar Fajdiga je želel, da bi ga spravil v razgovor, da bi ga razživel, da bi potipal, kakšno je njegovo mišljenje.

Toda Starc je trdovratno molčal. Če bi ne šlo vprav za njegovega prijatelja, bi bilo notarju dvakrat lažje. Tako je že nekajkrat segel v žep in si z ruto obrisal potno čelo.

Napeljal je pogovor na poroko in objasnil stališče doktorja Groma, čigar želja je, da bi se čimpreje oženil in si uredil svoj dom. Vprašal je Starca, kaj misli o tem.

Starc je dejal na kratko:

»Jaz rajši vidim, da se stvar ne prenagli.«

Končno je Fajdiga omenil doto. Pojasnil je, da Gromovo samsko stanovanje ne zadostuje za mladi par in da bi bilo treba misliti na novo

opremo. Starc se je v načelu strinjal s tem. Samo zdelo se mu je, da je za vse to še čas. Kar se dote tiče, je imenoval samo približno vsoto, ki naj bi se izplačevala tekom let.

Ko je potem notar omenil, da ima njegov klient tudi dolgove, ki jih je bil naredil za nabavo ordinacijskih aparatov, je Starc zelo pazno prisluhnil. Povprašal je po njihovi višini. Notar je imenoval približno številko in iz opreznosti znižal pravo vsoto.

Kljub temu je Starc nejevoljno odkimal.

»Dragi moj, povejte doktorju Gromu, da ne dajem svoje hčerke nikomur za to, da bi z njeno doto poravnava stare dolgove. Takih snubcev bo imela zmerom dovolj. Kar se opreme skupnega stanovanja tiče, dobro, to bom oskrbel jaz. Toda glede starih dolgov naj poskrbi gospod doktor sam, da jih spravi v kraj. To bi ne bil soliden začetek zakonskega življenja.«

*

Naj je bil pričakoval notar Fajdiga z vestjo o svoji slabo uspeli poti k Starčevim še tolikšno razočaranje pri doktorju Gromu, take reakcije, kakršno je pokazal njegov prijatelj, ni bil predvidel.

Doktor Grom je bil kakor iz uma. Zagrabil se je za glavo in začel letati kakor blazen po sobi.

»Uničen sem, ali razumeš, človek, kaj se to pravi: uničen! Drugo mi ne preostane, kot da si poženem kroglo v glavo.«

Notar ga je skušal pomiriti.

»Poslušaj, Miha, daj, premisli trezno položaj. Stvar vendar ni tako huda. Naredil boš pač, kakor si delal doslej. Kril boš stari dolg z novim. In sedaj boš, na svojo nevesto, imel nov kredit! Pozneje, ko boš poročen, se bo itak vse samo od sebe uredilo.«

Razvil je doktorju Gromu svoj sanacijski načrt. Njegov prijatelj ga je nekaj časa molče poslušal, potem je zopet vzkipeł.

»Ti tega ne razumeš! Ne morem in nočem živeti več tako. Jaz hočem enkrat imeti svoj mir. Če ne pojde zlepa, pojde zgrda.«

»Resnica, da te ne razumem. Povej, kaj te je naenkrat pičilo, da si se tako spremenil?«

»Mene ne veseli več ne svet, ne življenje. Samo svoj red bi hotel imeti in svoj mir. Razumeš?«

»In zato se misliš poročiti z mladim dekletom?«

»Vem, kakšna je tvoja sodba, zato rajši molčim.«

Notar Fajdiga se je samo čudil. Mislil si je, da je imela nemara njegova žena prav, ko je sklepala, da ne more biti samo zavest dolgov, ki je bila doktorja Groma privedla do tolikšne spremembe. Nič drugega mu sedaj ni preostalo, kot da je svetoval svojemu prijatelju, naj pritisne na nevesto in skuša tako preko nje omehčati Starca.

Za to pot se je naposled doktor Grom tudi odločil.

*

Pred svojim odhodom na Dunaj je bil doktor Grom eden izmed onih ljudi, ki jim navadne skrbi zemljanov ne povzročajo nobenih preglavic. Nič se mu ni zdelo lažje in samoumevnejše, kakor na primer narediti dolg. Dokler ima zanj možnosti in kredita, čemu naj okleva? Če so ga prijatelji svarili, jim je dejal s smehom: »Hvala bogu, v grob mi jih

ne bo treba jemati. Dokler pa sem živ, si ne bom niti za minuto belil z njimi glave.«

Ta čudna samozavest, ki je, vsaj na zunaj, že enaka lahkomišelnosti, ima nemara svoj prvi izvor v solidni telesni konstituciji, ki daje občutek, da je ne more nobena stvar na svetu zlomiti. Doktor Grom se je bil zmerom z radostjo zavedal svojega zdravja, svoje telesne moči, ki ju ni omajalo niti še tako razvratno življenje. Nasprotno! Zdelo se mu je — in v tem je obstojal tudi dobršen del njegove življenjske modrosti — da je zdravo, odporno telo prav takšen dar, kakor je na primer slikarstvo, in da bi bila grehota, če bi ne izkoristil vseh njegovih sil. Tej prepotentni zavesti njegove moči se je pridružila še zavest o gladko započeti karieri, oboje je omogočilo njegove dobre uspehe v družbi in poklicu, in v teh uspehih je zopet videl potrdilo za svojo samozavest in za svoje ravnanje. Tako je v presoji višine svojih sil in svoje zmogljivosti prehitel samega sebe in prišel naposled tako daleč, da je izgubil kriterij za svoj objektivni položaj v družbi in svetu.

Njegovo življenje je bilo zanj, odkar je bil zapustil srednjo šolo in se vpisal na univerzo, neprestana vrtoglavica, ki sta jo prekinjala samo delo in spanje. Tako ni prišel nikoli do tega, da bi bil vrgel pogled nase ali uredil svoje duševne in materialne zadeve. Sleherni večer je prebil v veseli družbi ali v ljubezni, vsak prosti trenutek je pomenil zanj novo živčno senzacijo. Tako je bežalo mimo njega mnogo stvari, o katerih je čutil, da bi si moral dati o njih računa, pa si za to ni vzel nikoli potrebnega časa. Nehote je tako povzročil, ne da bi se prav zavedel, nekaj srčnih tragedij, vzel prelahko nekaj ljubezni, ki niso bile za to in zamudil marsikatero dobro priložnost za življenje.

Tako je zanemaril tudi nekatere simptome, ki so mu naznačevali, da ni z njegovim zdravjem vse tako, kakor bi moralo biti. Pred letom dni ga je bila po prekrokani noči prevzela slabost; v želodcu je čutil bolečine, ki so se stopnjevale tako, da je moral bruhati. Toda potolažil se je, da je bil nemara zaužil sendvič s pokvarjenim mesom in ker je bilo potem z njim zopet vse v redu, se ni več menil za to.

Prav tako se je presleparil mimo prihodnjih slabosti, dokler ga ni njihovo zmerom bolj pogosto ponavljanje vendarle rahlo vznemirilo. Toda čeprav je bil sam zdravnik, vendar ni mogel prav verjeti, da je resno bolan. Pri začasni dieti se je njegovo stanje znatno zboljšalo, dokler ga ni, neposredno preden je odpotoval na Dunaj, nenadoma zvila tolikšna bolečina v želodcu, da se je onesvestil.

Ko je prišel zopet k sebi, ga je prevzel paničen strah. Slutnja, ki jo je bil doslej kot nekaj nemogočega odvrčal od sebe in jo pregluševal s svojim naglim življenjem, je sedaj pridobila na verjetnosti. Vendar se je vse v njem upiralo: to ne more in ne more biti resnica.

*

Doktor Grom, ki je bil, kar se dolgov tiče, tako neobčutljiv in velikopotezen, je imel celo kopico stvari, v katerih je bil čez mero nečimern, če ne malenkosten. Za nič na svetu bi na primer ne hotel priznati, da je bil kdaj v ljubezni zavržen, poražen, ali pa, da bi dal čutiti kateri od svojih prijateljev kakšno svojo slabost. Za najhujši nedostatek bi bil smatral, če bi bil na primer telesno bolan.

Sumnja, ki se je bila prebudila v njem ob njegovi omedlevici, je omajala vero v njegovo telesno zdravje. Toda za nobeno ceno bi se ne bil dal preiskati domačemu zdravniku, ki jih je vse osebno poznal. Morebitno bolezen je občutil kot nekakšen greh, katerega se mora sramovati in ga skrivati pred ljudmi. Sama pomisel, da bi katera od njegovih prijateljic izvedela zanjo, mu je pognala mrzel pot na čelo.

Tako se je odločil, da odpotuje z dobro pretvezo na Dunaj. Tam je obiskal specialista, ki je potrdil njegovo najbolj črno slutnjo. Imel je raka na želodcu.

»Povejte mi, gospod kolega, kako ste mogli toliko časa odlašati?« se je čudil specialist. »Da ste laik, bi navsezadnje še razumel. Bojim se, da bo za operacijo že prepozno.«

Kakor v sanjah se je privlekel doktor Grom v svojo hotelsko sobo. Vrgel se je na posteljo. Kakor ogromni mlinski kamni se mu je valilo po glavi. Razmišljajal ni nič določenega, samo strašen, brezumen strah mu je lezel v kosti in ude.

Potem je topo zaspal. Ko se je pozno zvečer prebudil, je bil ves kakor izpremenjen. Stari, vedri, veseli doktor Grom je izginil: na njegovo mesto je stopil človek, ki se je zavedal, da je obsojen na smrt.

*

Prvo, kar je prišlo tedaj doktorju Gromu na misel, je bilo, da bi si pognal kroglo v glavo. Ta naklep je bil nekakšen preostanek njegove nekdanje moči. Če bi bil še vedno stari Grom, bi bil kupil revolver in se brez oklevanja že na Dunaju ustrelil. Sedaj pa je začel razmišljati, si živo predstavljal prehod iz življenja v neživljenje in neznanska groza ga je obšla.

Če se je bil kdaj preje spomnil na starost, si je zmerom mislil, da bo z veseljem gledal nazaj na svoje življenje. Sedaj, ko se je zavedal, da ima nemara le še nekaj let ali niti ne pred seboj, ga je obšel paničen kes za vse svoje lahkomiselnosti. Pomislil je na svoje prijateljice: bilo mu je mučno, čutil je, da mu ni nič več do njih in da bi jih najrajši nikoli več ne videl. Še na misel mu ni prišlo, da bi bil kateri pisal.

Ko je tako v duhu preresetaval svoj položaj, ga je začel nenadoma neznansko boleti nered, v katerem je živel, dolgovi, neporavnani računi. Vse te činitelje kaosa, ki je bil njegov ambient, je čutil sedaj kot drobne, strupene pšice, ki so se mu zabadale v možgane in mu povzročale peklenske muke.

Toda kako naj se reši nereda, ki mu je bil zapadel?

Spomnil se je možnosti, ki jih je bil zamudil, bogatih nevest, ki niso zanj predstavljale nič, razen naslade, ki so mu jo mogle nuditi. Kako drugače je gledal sedaj na vse to! Samo zakaj se ni bil že zdavnaj poročil?! Sedaj bi bil imel ženo, dom, skrbno nego, mir in red.

Tedaj mu je prišla na misel Marta Starčeva, zaljubljena kmečka lepota, s katero se je bil hotel malo pozabavati, do česar pa ni prišel zaradi prezaposelnosti drugod. Kakšna žena bi mu bila to dekle!

Misel se je zavrtala vanj kot fiksna ideja. Nemara je še zmerom zaljubljena vanj? Ali pa, če ni še oddana, bi mu bilo morda še vedno lahko, da si jo pridobi. Kje bi bil kdaj preje pomislil na to? Sedaj se je oprijel te možnosti kakor rešilne bilke. Samo nikomur povedati, da je bolan. Kaj ga briga, če je tako dejanje lopovsko? Po njegovi smrti

se še zmerom lahko vdrugič poroči. Samo še teh par let, ki mu preostajajo, da bi preživel v miru in redu.

Toliko je še zmerom občutil svoj naklep za nefair, da se ni upal govoriti s svojim prijateljem Fajdigo o svoji bolezni. Vedel je, da bi ga obsojal in mu ne hotel pomagati. Ali sedaj, ko se takorekoč že poslavlja od življenja, kaj naj ga še briga in vznemirja veselje drugih?

*

Ko je Marta izvedela od očeta, da ima doktor Grom dolgove, ki bi jih hotel poravnati z njeno doto, ji je nenadoma postalo jasno, kako da se je bil tako nenadoma spomnil nanjo in jo zasnubil. Vse se ji je zasukalo v možganih. Užaljen ponos in užaljeno samoljubje, ponižanje, ki ga ni zaslužila, vse to se je oglasilo v njej. Njena zaljubljenost je skopnela in ostalo je samo še sovraštvo.

Prav za prav si je bila vse te dni lagala, da ji je zares kaj do doktorja Groma. So gotove stvari, ki igrajo v ljubezni odločilno vlogo, čeprav si jih zaljubljeni morda zavestno nočejo nikoli priznati. Tako je bila Marta občutila pri zadnjih poljubih doktorja Groma nekakšen slab, neprijeten okus, ki ga je, jezeč se sama nase, pred seboj hotela prikriti. Ko je sedaj spoznala, zakaj jo je hotel doktor Grom poročiti, mu je v svojem ogorčenju pridela tudi to napako, da ga je v svojih očeh še bolj ponižala in zmanjšala njegovo vrednost. Naravnost odvraten ji je postal, kadar se je spomnila nanj. Sklenila je, da mu bo pisala in odpovedala zaroko.

Toda doktor Grom jo je prehitel s svojim obiskom. Še enkrat so jo njegove oči priklenile nase, še enkrat je občutila vso zapeljivo nevarnost njegovega nasmeha. Odvedel jo je s seboj na sprehod in ji tam ves skrušen naslikal svoj obupni gmotni položaj.

V njej se je zbudilo sočutje, usmiljenje, najnevarnejši tekmeč in podpornik ljubezni. Čutila se je močna, vzvišena nad njim, zdel se ji je ponižan pred njo in zavržen. Sovražila ga je še zmerom in zaničevala. Toda sedaj je bil on na kolenih pred njo, moledoval je in prosil. Kakor iz hvaležnosti, da ji je omogočil to razkošno, zmagoslavno občutje, mu je obljubila, da bo govorila z očetom glede njegovih dolgov.

Ali komaj je odpotoval in je bila sama, je pomislila, da bo morala prebiti kot žena vse življenje ob tem človeku. Šla je k očetu in mu povedala, da bo razdrila zaroko z doktorjem Gromom. Mati se je sicer še zmerom upirala, toda oče je bil zadovoljen in še isti dan je Marta pisala svojemu zaročencu, da razdira vse vezi z njim in da je zopet svoboden.

*

Notar Fajdiga še ni videl v svojem življenju človeka, ki bi bil tako skrušen, kakor je bil doktor Grom, ko je prejel od Marte odpoved zaroke. Kakor ohromel je sedel globoko pogreznjen v naslanjaču in dolgo ni mogel Fajdiga spraviti besede iz njega. Samo z roko mu je pokazal na odpovedno pismo, ki je ležalo razgrnjeno na mizi.

»Rekel sem ti, da nikar prenačljeno,« je dejal notar.

Toda ko se je Gromov obraz samo še bolj obupano nakremžil, ga je začel tolažiti. Obljubil mu je, da bo tako uredil odplačevanje dolgov, da mu vsaj v bližnjem času ne bo treba nič več skrbeti.

Doktor Grom kakor da ga ni poslušal. Ves je bil zatopljen vase in če bi notar ne videl dviganja in padanja njegovega prsnega koša, bi se mu zdelo, da je njegov prijatelj umrl. V obraz je bil voščeno bled.

Naposled se je doktor Grom odločil in zaupal notarju svojo bolezen. Videl je, kako si je šel njegov prijatelj z mrzlično roko skozi lase in — čudno! Pri tem znamenju groze, ki jo je povzročila njegova izpoved pri drugem, mu je odleglo. Nekam lažje mu je postalo naenkrat.

Vstal je in začel hoditi gori in doli po sobi. Zdelo se mu je, da je šele sedaj prvič lahko mirno pogledal dejstvu v oči. Kakor da je svoj strah prenesel na drugega: vse se mu je zazdelo preprosto, enostavno in — klinično. Naenkrat je zopet postal zdravnik in videl samega sebe kot objekt. In medtem ko je notar Fajdiga doživljal, popolnoma se včustvujoč v prijatelja, najhujše trenutke predsmrtne groze, je doktor Grom z nekakšnim suhim humorjem preresetaval svoj položaj.

»Zabavna okoliščina,« je dejal, »to čudno bohotenje tkiva v želodcu, ki mu ne poznamo ne izvora, ne leka. Prav za prav čisto neznamenat faktorček, pa ti ne izpremnji samo življenja posameznika, marveč posega daleč v njegovo okolico, deluje na človeško družbo, razdira zveze, sklaplja nove — in zadnji facit je; eno človeško življenje je za decenij ali dva prikrajšano. Nič zato. Lahko bi bil dotičnega povozil avtomobil ali bi mu padla opeka na glavo. Navsezadnje nihče ne ve, kje so mejniki njegove usode in poti.«

Notar Fajdiga je samo strmel. Doktor Grom ga je bil s tem že drugič presenetil s popolno izpremembo samega sebe; sedaj se ni več spoznal v njem. Komaj je začel razumevati njegovo naglico glede poroke in ureditve dolgov, je njegov prijatelj že prešel v novo, njemu čisto tujo in nerazumljivo fazo. Govoril je tako hladno in stvarno o svoji smrtonosni bolezni, kakor da se njega prav nič ne tiče in da obravnava samo kliničen primer. Dolgo sta ostala tisti dan skupaj in notar Fajdiga je moral ugotoviti, da ni videl svojega prijatelja tako mirnega, malone vedrega, odkar se je bil vrnil z Dunaja. Ko je odhajal, mu je krepko stisnil roko in dejal:

»Le tako se drži, fant. Morda se bo vse še dobro izteklo. Sam najbolje veš, kaj vse premore današnja zdravniška tehnika.«

Doktor Grom mu je smeje prikimal.

*

Tista vedra jasnost, ki ga je bila prevzela, ko se je zaupal svojemu prijatelju, ga ni zapustila tudi potem, ko je notar odšel. Tisti trenutek, ko je objektivno premostril svoj položaj, je imel občutek, kakor ga ima nemara vojak, ko položi pred nadmočnim nasprotnikom orožje. Spomnil se je iz svojih otroških let, kako so se nekoč igrali razbojnik in policaje. Najprej je bilo število obojih enako. Počasi so polovili policaji drugega za drugim vse razbojnik in ti so morali pristopiti v njihove vrste. On sam je ostal. Bilo je proti večeru, natančno je videl v duhu svoj dom v malem trgu, vrt in gozdič in potok, ki je bil meja med obema. Skrival se je pod zidovi, prebredel potok, nekaj časa ždel v vršiču drevesa. Tovariši so postajali srditi. Slišal je, kako so grozili, da ga bodo pretepli, ko ga zajamejo. Neznanska napetost mu je naprezala živce. Bilo mu je, kot da ne gre več samo za igro, marveč zares, in da mora vse storiti, da ne pride v pest svojim zasledovalcem. Nekaj dečkov

ga je opazilo v vejevju, pobegnil jim je v grmičje, zopet na skrivaj prebredel potok, prišel do doma in se skrivil v hlev.

Nenadoma je slišal v najneposrednejši bližini plazeče se korake. Pridržal je sapo, od zunaj je prihajal polglasen šepet. Hotel je pobegniti, prilezel je do vrat in pogledal ven. Zasledovalci so bili obkrolili hlev od vseh strani. Eden izmed njih ga je pozval, naj se preda. Ni se oglasil. Tedaj so navalili na vrata.

Gromovi živci so bili napeti kakor tetive na loku. Čudna groza ga je obhajala. Stisnil se je v najbolj temen kotiček in čakal. Izhoda ni bilo nobenega.

Zasledovalci so vstopili. Iskali so po temnem prostoru, kar je nekdo vzkliknil: »Evo ga!«

Naenkrat je v Gromu popustila vsa napetost. Smeje je dvignil roke in se predal...

Tako je tudi tisti dan doktor Grom dvignil roke pred usodo in se ji predal. Skoraj vso noč je sežigal korespondenco, lepo uredil vse papirje, določil svoje imetje za poravnavo dolgov, napisal pisma notarju Fajdigi in na oblast, vzel proti jutru revolver iz predala in se z vsem spravljen ustrelil.

*

To je bilo tretje presenečenje, ki ga je pripravil doktor Grom notarju Fajdigi, odkar se je bil vrnil z Dunaja. Fajdiga nikakor in nikakor ni mogel razumeti, da se je njegov prijatelj ustrelil vprav takrat, ko se mu je zdelo, da je zopet dobil veselje in pogum za življenje. Toda ker je imel Groma zares rad, ni našel v svojem razburjenju boljšega sredstva, da mu izkaže to svoje čuvstvo, kakor da si je dal preko glave posla z urejevanjem njegove zapuščine.

Vest, da se je doktor Grom ustrelil, se je raznesla kakor blisk med njegovimi številnimi znanci in prijatelji. Ker je želel — tako je bilo pisano v pismu na notarja Fajdigo, — da ostane pravi razlog za njegovo smrt tajen, so ljudje ugibali in kovali najbolj fantastične kombinacije...

Gospodična Vanda je razlagala svojim prijateljicam, da je doktor Grom postal žrtev svojih dolgov. Namignile so ji na darila, ki jih je bila prejela od nje — in nekako sladko-težko jo je obšlo ob zavesti, da je tudi sama nekaj doprinesla k njegovemu poginu...

Gospa Starčeva je bila vsa iz sebe. Tekala je iz sobe v sobo in se prijemala za glavo.

»Takšna partija! In zaradi te avše! Najbolj simpatičen, najboljši človek na svetu.«

Stare je bil poražen. Brez odpora je pustil, da se je vsula ploha očitkov in zmerjanj čez njegovo glavo. Samo to si je upal na koncu tiho pripomniti:

»Nisem vedel, da gre tako zares.«

Gospodična Marta se je zaprla v svojo sobo in je ves dan ni bilo na spregled. Doživljala je jasen občutek krivde in kakor ji je bilo žal lepega doktorja, jo je vendarle navdajala nekakšna topla, prijetna zavest, da je bila soudeležena pri tako strašni drami in igrala v njej celo usodno vlogo. Sama pred seboj je neskončno zrasla v vrednosti.

Njen oboževalec, jurist Zarnik, je sklenil, ko je slišal o tragediji, pri sebi: »Ali Marta, ali nobena.« Aut-Aut!

Najopojnejša in obenem najbolj melanholična čuvstva pa so navdajala gospo Agato. Vsa je bila v pričakovanju lepega pomorskega kape-tana. Vnaprej je vedela: on bo prvi, ki mu bo razodela skrivnost: doktor Grom se je ustrelil zaradi nje. Kolikšen porast njene vrednosti v nje-govih očeh, kolikšno razkošje, ki bo izšlo iz tega! Navsezadnje je le živeti lepo, živeti zaradi ljubezni.

Čez dva dni so spremili številni venci in še številnejši pogrebci telo doktorja Groma h končnemu razsulu v njegove prabitne elemente.

POPOTNE IMPRESIJE

MILENA MOHORIČEVA

Nürnberg

Bližamo se nekdanjemu kraljevskemu mestu nürnberškemu, slavi in ponosu srednjega in komaj porojenega novega veka, trgovskemu središču juga in severa, ki hrani spomine na Friderika Rdečebredca, na »Hanso« in na norimberške pevce.

Ķo stopaš s kolodvora po nürnberških cestah, takoj opaziš, da ni tolikega prometa kakor po Münchenu. Nürnberg šteje samo okrog štiri-stotisoč duš. Vsepovsodi, tudi v novih mestnih predelih, so zelo strme strehe in čudno, skoraj nikjer ni dvojnih oken; vmes pa naletiš na prave spomenike: na stolpe in na vrata nekdanjega obzidja ter na suhi, kakih deset metrov široki jarek, ki je obdajal grad; po njem rase dan-današnji španski bezeg in ob njem se vije lepa promenadna pot. Pravijo, da je mesto najlepše spomladi, ko je vse v samem cvetju. Starinski značaj mesta potrjujejo tudi imena ulic in cest, na primer Landgraben-straÙe. — Pričakuješ, kje se bo prikazal kak steber družine, kak odličen mojster v slikoviti s kožuhovino obrobljeni noši, morda celo sam Hans Sachs, Hans Rosenplüt, astronom Regiomontanus, geograf Martin Behaim, ali humanista Willibald Pirckheimer in Melchior Pfintzig. Ali kaka pa-tricijska lepotica. — No, ljudje so prav taki kakor drugod. Le, če zaprosiš v zajutrkovalnici za »eine Milch«, zakriči natakark v kuhinjo »eine Mil-lich«. Če vprašaš koga na cesti: »Wie komme ich zum Stadttheater?«, bo odgovoril: »Zum Stadtheader? Da, um die Ecke!«

Ljudje, pri katerih stanujem, so obrtniki. Znan damski modni salon, ki je šele nedavno razširil svoje področje tudi na moško krojaštvo. Zato se je pred pol letom spremenil tudi značaj tega doma. Starima tovari-šicama se je pridružil mož. Der Mann. Mlajša, eno in štiridesetletna Marija se je poročila. Starejša, Anna, je živila toliko let samostojno s svojo prijateljico, sedaj pa je, kakor bi treščilo v hišo. Vse je narobe, nikjer ni miru. Streči mora obema. Postala je služabnica v svojem last-nem domu.

Bila je hčerka velikega trgovca, očetova zapuščina je bila veliko premoženje, ki je v vojni in v času inflacije skopnelo. Posegla je po delu: Tedaj je prišla iz Pariza gospodična Marija, kjer se je izpopolnje-vala v svoji obrti. Sklenili sta prijateljstvo in sta skupno ustanovili tvrdko. Anna je dala svoje stanovanje, opremo, ostanek denarja in je šla za vajenka v Marijino delavnico. Odkar se je izučila, nosi tvrdka imeni

obeh. Dobili sta stalne odjemalce, ugled tvrdke je rasel, deset, do petnajst ljudi je delalo v njunih delavnicah. Sedaj se je pridružilo še tretje ime.

Anni je zastala beseda in vsa žalostna je pogledala preko bidermeirske sobe, pogled se ji je ustavil ob knjižnici: »Ko bi ne imela knjig, bi obupala. Če vas zanima, si jih kar oglejte. V kuhinjo moram.«

Njena knjižnica kaže okus, ki ga rodi rodbinska tradicija skozi desetletja. Imena od Lutra naprej so v njej, klasiki in izdaje vseh novejših nemških založb, domača dela in prevodi, predvsem potopisi. Teozofija je našla svoj kotiček v desnem kotu na zgornji polici. —

Annina mala, okrogla postavica se harmonično ujema z ovalom njenega obraza. Že beli lasje ji obdajajo inteligentno čelo, pod katerim nemirno sijejo ogljeno črne oči. Vse na njej je mehko, prožno, malce zasanjano, ljubeznivo, njen nasmeh je ves materinski. Govori z nekoliko pritajenim glasom, kakor bi tam poleg spal otrok in bi se ga bala prebuditi. V njeni zunanosti ni nič nemškega. Koga je neki zaneslo z juga pred davnim časom v to mesto?

»Da«, pravi, ko se vrne, »prav v srednji vek sega kronika naše rodbine. Čudno se Vam bo morda zdelo, ali prav natanko vé, katera hiša je bila last naših prednikov, čeprav je v listinah samo približno označen kraj. Skoraj neverjetne stvari sem doživela. Bili smo na plesu v eni onih starih, častitljivih hiš. Šla sem iz dvorane v sobo poleg. Bila sem sama. Ne vem, kaj mi je bilo. Prijela sem za kljuko, potegnila sem ključ iz ključavnice. Ta okrašeni ključ sem poznala, bil je nešteto krat v mojih rokah. Pogledam nase. Bila sem oblečena v temnordečo žametno obleko patricijke — saj poznate italijanski kraj — na glavi sem imela diadem in zlata mreža mi je spenjala lase. Vzela sem ključ in si ga vtaknila za pas, kakor delajo gospodinje.

Ko sem prišla do ljudi, so se me prestrašili, tako bleda sem bila. Sedaj šele vem, kaj je bilo. Bil je »Rückblick«, pogled nazaj, v naša davna življenja. — Ali verujete v skrite sile duše? — Glejte, ali ni čudno, nihče mi ne pravi drugače kakor »Mutti«, mamca, le poslušajte jih, še tale dva naša velika otroka, Marija in njen mož — in vendar nisem imela v tem svojem življenju nobenega otroka. Mislim pa, da so bili vsi, ki se zatekajo tako ali drugače k meni, nekoč moji otroci. —

Še druga stvar se mi je pripetila. Naša dva sta bila letos prav nasajena, zadirala sta se vame, — ni mi bilo obstanka. Taka, kakršna sem, sem tekla k Ludwigovem kanalu, ki teče skozi mesto, odločena, da se poženem vanj. Kar me nekaj ustavi, kakor bi me pribil v tla. In na tleh je bilo z velikimi črkami zapisano ime moje edine prijateljice, ki stanuje v sosednjem mestu. Vedela sem, da je mislila name, njeno ime mi je vrnilo pogum. Šla sem domov in spoznala, da je mojega življenja naloga čuvati nad njima, tudi, če delata grdo z menoj in me boli srce. —

Ali ste se kdaj ukvarjali s teozofijo? Ne? Zdi se mi, da edino v njej najdete odgovor na uganke našega življenja. Prepričana sem tudi, da je pravilna njihova domneva o Goethejevem sedemdesetkratnem bivanju na zemlji, predno je dorasel v osebnost, ki jo poznamo. Prav tako je njihovo mnenje, da je tudi Hitler že petdesetič na zemlji. Njegov lik poznamo iz zgodovine: nadaljevanje je Arminiusa. Ob poslednji, bridki uri, ga je Bog sedaj poslal Nemcem, da jih popelje v lepše dni.

Tedaj je v SA uniformi vstopil *on*, der Mann.

»Se čudite, ko ga vidite v uniformi. K ‚nacijem‘ ste zašli.«

»No, kako vam ugaja pri nas?«

»Hvala, zanimivo mesto.«

»Anna, odpri radio. — Strmeli boste! Ali ste ga že slišali? Ne? Potem niste še ničesar slišali — Čujte —«

»Mein Führer, meine Volksgenossen!« Goebbels govori slovesne uvodne besede. Poslušajo ga, vendar se sem in tje pogovarjajo. Niti opazili nismo, kdaj je vstopila Marija. »Pazite, On —«

V sobi je zavladala grobna tišina. Hitler je spregovoril. Morda so bili obrazi v tej sobi še bolj zanimivi kakor govor sam.

»Gospodje, obranili smo Vas anarhije, ohranili smo Vam sistem. Podprite torej zimsko pomoč! ... Opazljivo dejstvo je, da darujejo revni sloji, ki sami ničesar nimajo, vedno največ. Niti enega rojaka naj ne bo med nami, ki bi stradal in zmrzoval! Odprite svoje mošnje, sicer bomo posegli po drugih sredstvih —«

Masa je zacepetala z nogami, neugnano ploskanje in vzklikanje je zagrmelo iz aparata.

»Če ta opomin ne bo zalegel, bomo objavili imena.«

Zopet ploskanje, a tokrat mnogo hladneje.

»Dobro jim je zagodel. Ali ste čuli, kako jim je povedal, kar jim gre, den oberen Zehntausend? On jih bo že ukrotil, te kapitaliste!«

Za njim je spregovorila Anna:

»Er ist ein Scheni! Ein Heiliger! Ali veste, da živi kakor puščavnik? Vsem daje vzgled. Kadar vse trdno spi, on še vedno dela. Od petih zjutraj do polnoči. Nikdar ne zauživa mesa. Zvečer spije skodelico mleka in pojé kos kruha. Tudi poročen ni. Vse njegovo življenje je posvečeno delu za blagor nemškega naroda. Povsod je sam navzoč. Kjer ga potrebujejo, pride osebno. V svojem letalu prepotuje ogromne razdalje na dan. Tako je, kakor bi vladal tudi vremenu. V pregovor je že prišlo; če je njegov prihod napovedan, pravijo ljudje: »Heute gibt es Hitlerwetter!« Vidite, še solncu je drag. — Če komu ni kaj po godu, se lahko osebno obrne nanj. Zadnjič so se jezili kmetje iz našega predmestja, da jim mlekarna premalo plačuje za mleko.. Pisali so mu. Črez par dni je bil že tu, osebno se je razgovarjal s kmeti in z upravo mestnega podjetja, pomiril je obe stranki... In njegova knjiga! Ste jo čitali? — To je naša biblija. Prepričana sem, da bodo njegove ideje čez leto dni preplavile svet!

»Če bi ne bilo njega, bi imeli danes v Nemčiji boljše življenje. Premislite, kaka nesreča bi to bila za ves nemški narod! To so Vam sami razbojniki in tatovi! Poznala sem nekoga, podaril je svoji nevesti prstan iz bavarskega kraljevskega zaklada, ki so ga bili izropali v Münchenu. — Ali mislite, da so ostali kaj drugačni? Ali mislite, da je bil Lenin človek? Ali Štalin? (tako izgovarjajo). Kaj še, to so beštije!«

Gledala je preplašeno, kakor gledajo pozimi otroci, če jim pripoveduje babica za pečjo o torklji, o vedomcu in o psoglavcih.

Previdno sem vprašala: »Kakšno pa je Vaše mnenje o Schleicherjevi in Röhmovi aferi?«

»Vidite, Nemčija ima danes toliko notranjih in zunanjih sovražnikov, da je res potrebna močne roke. On je vzel vso odgovornost nase. Junaško se je držal, to je treba priznati.«

Tedaj je vstala gospa Marija, vzravkala se je v vsej svoji kriemhildenski višini, tudi njeni lasje so bil polni in plavi, oči modre:

»Odkar je Hitler na krmilu smo zopet srečni. Zopet so bratje vsi Nemci med seboj. Kako je lepo, če vstopim v razred« — bila je učiteljica na umetno-obrtni šoli — »kako lepo je, ko se pozdravimo s ‚Heil Hitler‘. Vse drugačno razpoloženje je sedaj v razredu, nekam bolj pri srčno, nekam bližji smo si —«

Pred vrati je nekaj zagodlo in popraskalo. »Si ti, Peter?« je vprašala Anna. Pred vrati se je zopet oglasilo: »Mijau«. Anna je skočila k durim in jih odprla, v naročje ji je skočil velik, debel, tigrast maček. »To je princ Ramazuri« mi je pošepetala, — »veste, na Atlantidi je bil princ. Moja prijateljica v sosednjem mestu ima pa kuža, ki je bil njegov brat.« Komaj sem se znašla, da sem pobarala Marijo:

»Ali opazate v šoli izpremembo? Ali ste dobili tudi nova metodična navodila?«

»Da, razveseljivo izboljšanje opazamo v šoli. Predvsem se navaja mladina zopet na stari red, na staro spoštovanje do starejših, na avtoriteto. Dekleta tudi ne hodijo več tako svobodno okrog, sedaj jih vzgajajo zopet za stare ženske čednosti. — To Vam je bilo grozno! Otroci so se človeku že v obraz smejali, dekleta so se kar javno prepeljavala s fanti; sploh je bil skrajni čas!«

»Koliko pa so stare Vaše učenke?«

»Šestnajst do dvajset let.«

»Hm.« —

»Da, in odkar je Hitler na krmilu, nikdar več ne zaklepam vrat svojega stanovanja. Ves dan in vso noč jih ne zapahnem. Tako varni smo zopet, kajne, Marija?«

»Da, Anna, tako varni smo zopet, kakor pred Bogom. Kam pa, kam, Sepp?«

»Oprostite, oditi moram v službo.« Vzravnal se je strumno po vojaško, se poklonil, kakor kak star vitez, mi poljubil roko in odkorakal iz sobe.

Pozvonilo je, prišle so stranke. Onidve sta odhiteli v delavnice, jaz sem krenila v mesto.

*

Orientacija po Nürnbergu je na prvi hip nekam nerodna, ker je mesto nastajalo krog gradu in je zidano v krogu. Poleg tega je po mestu toliko stolpov, hiše so približno enake, tako, da nekatere dele mesta na prvi hip zamenjaš. Nekak center je Plärrer, trg, ki je najvažnejše križišče tramvajskih prog, kjer so velike kavarne in hoteli, a najznamenitejši je seveda stolp. Moja spremljevalka, bivša učiteljica, je zelo ljubezniva in skrbna. Najpreje sva krenili proti gradu. Tod so bile spravljene do devetnajstega stoletja nemške državne insignije in simbolično so si sedanji voditelji Nemčije izbrali Nürnberg za mesto svojih zasedanj. Grad so pred kratkim obnovili. Je tipičen srednjeveški grad s stolpom, s kapelo, z mostom in z žensko kemenato, s hlevi in s shrambami. Privzdignega mostu ni več, pač pa je dvoriščna ograja imenitna. Še dandanašnji vidiš na njej odtis konjske podkve, spomin na tega in tega viteza, ki se je zavihtel s hriba preko jarka in

se tako rešil. — Kakor pri nas na Turjaku. — Takoj pri vhodu je stolp in tam dalje je na vratih zapisano: »Folterkammer, Eintritt 50 Pfg.« Mučilnica. Stopnice te vodijo v kraje nekdanjih vzdihov; klešče, kolesa, obroči, »zapestnice« in »ovratnice« ti pričarajo ljudi, ki so jim natikali ta zmagoslavni okras pravice. Pravijo, da je bil to »temni srednji vek«. Kaj bodo neki čez osem sto let razkazovali iz naših dni? Kakšen obraz bo imela justitia, ta najvernejša prijateljica človeške beštije, tedaj?

Skozi obok prideš v notranje dvorišče do stanovanjskih poslopij. To je dvorana, kjer so se zbirali vitezi, tam so ženske sobe, tu moške, dalje balkon, raz katerega so kraljevske lepoticke prisluškovale trubadurskim pesmim in uživale čudoviti razgled na nočno mesto in okolico. Povsod opaž, gobelini, gotski stoli, slike vladarjev, knezov, vitezov in njihovih družic. Ozke stopnice vodijo do temne kapele. Nad njo je oratorij, tam sta klečalnik in naslanjač, oba preprežena z rumeno svilo.

»To je oratorij kralja Friderika Barbarosse. Tam na steni je slika njegove smrti v Jutrovi deželi,« pojasnjuje voditeljica.

Tod je hodil Friderik Rdečebradec? Tu, na tem klečalniku je klečal in je molil k svojemu srednjeveškemu bogu, predno je odšel s križarsko vojsko nad Saracene, osvojevat božji grob v Sveti deželi? Fantastično! Zdi se mi, da živi ves ta grad davne dni, da se raz teh sten, svečnikov, slik, raz tega stola in klečalnika svetijo tajne želje tega vélikega pustolovca.

Skozi mnogo lokov prispeš na drugem koncu v tipično staronürnberško ulico. Hiše so po večini ozke, enonadstropne, strehe so ostre. Tu je hiša slikarja Albrechta Dürerja. Toda njegovih del je malo v rodnem mestu, po starem pravilu, da prerok ni slavljen v domovini. — Hodiva po cestah in ulicah, moja spremljevalka pa je nevoljna:

»Toliko časa boste hodili po levi strani, da boste plačali tri marke kazni.«

O, ti presneta reč! Pri nas hodimo, kjer nas je volja, po sredi ceste, če se nam ljubi, pa se noben krst ne obregne vate. Neskončno imenitna se mi je zazdela Ljubljana tedaj in silno domotožje me je obšlo. Glasno pa sem ponižno dejala: »Oprostite, ne poznam še vseh običajev.«

Ogledali sva si vse po vrsti, vodnjake, med njimi izredno fino delo, Možička z gosmi. Ogledali sva si cerkve, med njimi lepo gotsko cerkev svetega Lorenza; bila je nekdanj katoliška, sedaj je protestantska. Prav nič jih ne moti dejstvo, da uporabljajo cerkev tudi za bogoslužje. V cerkvi imajo célo prodajalno, pobirajo vstopnino, prodajajo razglednice, reprodukcije, kataloge.

Nekdanji dom najslavnejšega »mojstra pevca«, čevljarskega mojstra Hansa Sachsa, je še dandanšnji ohranjen, prav tako ulica, ki se imenuje po njem. To je tipična zidava tedanjega časa, tramovje, ilovica, ostra streha; vsa hišica bi bila kakor igrača poleg modernih stavb. Ulica je kriva, ozka, če dobro stegneš obe roki, se skoro dotakneš obeh nasprotnih si hiš.

Ob reki Pegnitz, ki teče skozi mesto, so najstarejši okraji. Če stojiš na enem izmed mostov, ne vidiš bregov reke. Zdi se ti, da stojijo hiše v vodi; od hiše do hiše pa se bočijo preko reke oboki. Na vodi počivajo stari čolni. Mostovi čez reko so ozki, najožji med njimi je »Henkersteg«, ki vodi iz nekdanje ječe čez vodo na morišče. Ta »ponte dei so-

spiri« je visoko zamrežen. — Vzporedno z reko gre ulica, kjer je starina: Stare, še povsem ohranjene prodajalnice. A v njih moderno blago.

Moja spremljevalka stanuje v mestu Fürth, ki leži severozapadno od Nürnberga in je oddaljeno eno uro tramvajске vožnje od tod. Mudilo se ji je, vendar je še našla časa dovolj, da se je, najpreje boječe, dotaknila vprašanja intelektualcev v Nemčiji. »Vendar,« pravi, »kljub vsem sramotitvam, ni mogoče zasuti nekdanjih stez, po katerih je hodila ustvarjajoča Nemčija. Danes govorijo o njej galerije, knjižnice, muzeji — in Gertrud Bäumer, ki stoji poslednja na straži. V vsakem govoru, ob vsaki priliki so intelektualci strelovod za vso nevoljo voditeljev. Njih usoda je, kakor poje Riccarda Huch:

Ich ziehe am Stabe hinaus
Mein Vaterland suchen.

Zdi se mi, da tragedije, ki jo doživlja sodobni intelektualci, nihče niti ne opazi. Intelektualec je izgubil prainstinkt samoohranitve in samobrambe, zato je danes brezrazreden, zato omahne, če vidi kri; njegovi živci so prerahli, da bi ga konkretna vprašanja posameznika ne zanimala, zato včasih proklinja ob uri dopolnitve, kar je popreje gojil z lastno krvjo. Tako stoji danes često med svetovi, preganjajo ga z desne, nič kaj v čišlih ni zaradi svojih intelektualnih bolezni na levi. Lovi se s paradoksi in oznanja kulturne probleme v času, ko otroci stradajo, zmrzujejo in umirajo. Oklepa se z vso močjo pesniške misli o spirali razvoja; pri tem pa nikakor ne misli na aeroplan, na dinamo in na elektriko, temveč na to, koliko se je človek v tisočletjih približal sam sebi. — Ko vidi vstajati maso, sanja o pravi človeški zgodovini, ki se šele z njo pričinja. Prav nič ne opazi, da je utopist.« —

Zvečer je mesto ob razsvetljavi še bolj starinsko.

*

Nürnberško gledališče spominja na našo dramo, le povečana izdaja je. Igrali so Shakespearea »Mnogo hrupa za nič«. Kar takoj vzbudi pozornost, je kultura govora. Plod je tradicije in stare šole. Pri interpretaciji in igri je očitna osnovna poteza nemškega značaja, teža. — Ta večer sem mislila na dom in na Shakespearea, če ga režira Gavella. Pri nas se meša troje elementov, južnjaški, srednjeevropski in slovanski. Izražajo se v vsaki dobro pripravljene predstavi in kažejo to, kar je naše: Gracijo in melanholijo, ki sta uklenjeni v tipično slovansko nagnjenje do groteske. — Neumna, izmišljena bajka je, da samo na tujem kaj zmorejo. Seveda je tu provincijalno gledališče — a kljub temu: lep pozdrav vsem v ljubljanskem Gradišču. —

»Germanski muzej« je eden najznamenitejših muzejev v Nemčiji. Muzejskemu poslopju so priključili še star kartuzijanski samostan in ga s tem zelo povečali. Posebno lepi so samostanski križni hodniki. Muzej ima veliko galerijo, najbogatejša je zbirka srednjeveških mojstrov, dalje XVI., XVII. stoletja in skulpture. Zastopano pa je tu tudi slikarstvo vse do XIX. stoletja, tudi dva Rembrandta sta tu. Pri Veit Stoß-u se Cicerone ustavi in hitro strese nekaj podatkov o njem. Zameril se je bil cerkvenim oblastem in obsodili so ga na smrt. Škofje, za katere je popreje slikal, so se potegnili zanj in izpremenili so mu kazen. V lica so mu vžgali večno znamenje — prevrtali so mu jih. Ko ni imel več cerkve-

nih naročil, se je lotil kiparstva in se mu je skoro izključno posvetil. — Posebno je zbirka gobelinov; zanimivo je, kako je Brüssel dajal »ton« mlademu meščanstvu po vsej Evropi. Najzanimivejše so morda srednjeveške zbirke. Tam je, na primer, alkimistovska kuhinja z vsemi retortami, kotlički in z drugimi posodami in pripravami, ki so služile prevejanim učenjakom, ko so iskali kamen modrosti in kuhali in kuhali, da bi skuhali zlato. — Takoj poleg je srednjeveška medicina. Mačji zobje, ptičja rebra in nešteto pripomočkov proti najrazličnejšim boleznim in slabostim. Človek se popraska za ušesom, če si predstavlja, da bi ga zdravil takle srednjeveški modrijan. Če bi te, postavim, operiral, bi te najpreje kresnil z betòm po glavi, da bi omedlel, nato bi se pa lotil svojega posla.

Neprecenljivega vzgojnega pomena so te zbirke, ni čuda, da so ljudje drugačni v velikih mestih, da je njih znanje obežnejše in popolnejše. Spričo pripomočkov, ki jih nudijo ta mesta, človek šele spozna, kako revni smo doma. Zgodovinski razvoj vseh panog gospodarstva lahko zasleduješ: tekstilno stroko, tu so zbrani modeli kolovratov in statev od prvih početkov do novjših časov, prav tako je zastopano poljedelstvo, hišna oprema, tu so modeli ladij od najprimitivnejše do moderne, umetna obrt vseh strok, keramika — škoda da naši tam doli ne vidijo teh zbirk, marsičesa bi se naučili — kovaštvo, ključavničarstvo, igrače. Tam je na vratih vdelana ura, ki je kazala, kdaj je prišel hišni oče domov. Gotovo je naslednjega dne slišal litanije. — Tu so tudi mučilna orodja od giljotine do železne ovratnice, ki ima na notranji strani bodice. — Zelo znamenita je velika zbirka vseh mogočih noš. Bila je privatna zbirka, pozneje poklonjena muzeju. — Poleg muzeja je še velika knjižnica. —

Naslednja nürnberška znamenitost je Dutzendteich, ime kaže, da je bilo tod nekdanj dvanajst ribnikov ali jezerc — danes jih ni več toliko, menda so jih združili. Tu je nameščen zoološki vrt — venomer hodijo tja šole — velik park, arena, na kateri imajo vsakoletni »Parteitag«, stadion, teniška igrišča, dirkališča, najrazličnejši drugi športni prostori, vse do skrajnosti organizirano. Arena je zelo velika, natančno preračunan je prostor za vsakega izmed — če se ne motim, sto petdeset tisočih mož. Seveda, to niso gledalci. Teh gre menda tristo tisoč na tribune. Na glavni fronti so govorniški odri, srednji je za Führerja; visoki železni drogovi posebne konstrukcije za trideset metrov dolge zastave; državni orli, bili so tedaj še iz mavca, ki jih pa bodo zamenjali z litimi. Na nasprotni strani so grobovi neznanih junakov. Od Führerjevega prostora pa do nasprotne tribune, do grobov, vodi kakih deset metrov široka, z marmornatimi ploščami tlakovana pot. Ob vsakem zborovanju gre Führer, ko povzame besedo in predno spregovori, ob grobni tišini s svojega odra preko arene do vojaških grobov, kjer se pokloni in položi svoj venec.

Stranka šteje danes, če me spomin ne vara, pet sto tisoč SA (Sturm-Abteilungen) in dve sto dvajset tisoč SS (Sturm-Staffeln) mož. Od prvih je baje komaj polovica zanesljiva, drugi pa so izbranci, ki nimajo samo stroge politične šole, ampak tvorijo strankino policijo. Ob slavnostnih prilikah, ob povorkah in podobnem, tvorijo SA špalir, pred njimi pa stojijo še SS. Skozi ti dve verigi se nihče ne izmuzne. — Nadalje posveča stranka največjo pažnjo mladini, zajela jo je v svoji mladinski organizaciji BDJ (Bund deutscher Jugend) in BDM (Bund deutscher Mädchen). — SS so menda permanentno v službi in imajo plačo, prav tako vsi

funkcionarji, ki imajo celodnevni posel. SS tvori sploh kader, udarno jedro stranke. — Ostali opravljajo po svojih opravkih ob prostem času dolžnostno brezplačno službo. Kdor nosi uniformo, se mora ravnati po strogih predpisih, da ne kompromitira stranke. Na cesti so lahko zvečer le do desete ali enajste ure, zahajati smejo le v določene lokale in morajo sploh strumno nastopati. — Zanimivo je, kako so sfanatizirani mladi ljudje v organizacijah. Simbolika znakov in gest je kaj pripravna za doručajočega človeka, prija mu, če mu izročiš v roke kako »biblijo« in mu postavljaš kak »viteški, vzvišen vzgled«. — Tudi mlado dekle, ki je bila pomočnica pri teh ljudeh, delavčeva hčerka in članica BDM, je govorila o »bibliji«.

Ko odpreš to knjigo,¹ te muči predvsem vprašanje, kaj je na njej, da ima toliko propagandno moč. Razočara te. Kljub temu bi bilo zelo ne-spametno, vreči knjigo s kratko gesto v kot. Če jo pozorno čitaš, kmalu opaziš, da je ni knjige, ki bi bila pisana malomeščanu bolj po duši, kakor je ta. Najpreje slika pogubnega vpliva miljeja, socialnih razmer, slikanje odgovarjajočih lastnosti v duševnosti ljudi, pokvarjenosti, izkoreninjenosti — nato pa presenetljiva, preprosta razlaga —: vse to, vsa ta grozna beda, gmotna in duhovna, je dolgo negovani plod judovstva. Judje so takorekoč krivi vse sodobne bede. Zajedalci, ki so demoralizirali ljudstvo s tem, da so ga pognali v marksizem. Temu velja najbrezobzirnejši boj narodnega socializma. Kakor ta tudi druge teze (o politiki predvojni Avstrije in Nemčije, o zunanji politiki, o nemški rasi itd.) ne vzdreže resne kritike. Politično in filozofsko količkaj načitanemu čitatelju bo knjiga neužitna, zato tudi dajejo intelektualcem v roke Spenglerjevo: »Jahre der Entscheidung«. Laska pa masi, vzbuja njene instinkte in jih napeljuje na mlin, ki ni nevaren, obratno, zaželen. Tako se maščuje, kar počenjajo današnji »prosvetitelji« in kar imenujemo: »kulturna politura«. — Ganljiva je v knjigi nadalje zaljubljenost v lastno rodbinsko tradicijo, nekritičen bralec niti ne opazi, da je postal iz starega vaškega penzionista »der alte Herr.«

Omembe vredno je nadalje, da so uvedli v Nemčiji »Arbeitsdienst«, nekaj enoletni prostovoljski delovni rok, ki ga morajo opraviti vsi mladi ljudje brezplačno. Vse brezposelne so tudi zajeli, dobivajo dve marki dnevno, a to je na papirju, ker jim odtegujejo eno marko osemdeset za dnevno oskrbovalnino.

»Ali ste že dolgo pri pokretu?« povprašam spremljevalca, Marijinega moža.

»Da, od vsega začetka.«

»Kako, da tedaj nimate funkcije?«

»Vidite, kadar pride kaka stranka na oblast, jih je vse polno, ki segajo po stolčkih. Osebna vprašanja so težavna in ljudje, ki se prikopljejo na vrh, niso najboljši. Kaj hočete, na začetku smo.«

Po jezerih so plavale divje race in ob bregovih so v zoološkem vrtu filozofsko stali na eni nogi rožnati, dolgokljuni flamingi. Lahen dež je rosil in naju je prepodil.

*

»Kako vam je ugajalo?«

Anna je želela, da bi bila zelo navdušena.

¹ Adolf Hitler: »Mein Kampf« — »Moj boj.«

»Ali vam je vse razkazal?«

»Da, hvala, prav vse, gospod W. se je zelo potrudil.«

»Veste, dober človek je in zelo je navdušen za stvar. Svojo trgovino je popolnoma zanemaril, žrtvoval je svoj denar, tako, da bi bil skoraj prišel na nič. Sedaj se bo zopet bolj lotil krojaštva — večno ne more delati zastonj, zalagati svojega denarja in zanemarjati svoje obrti. Pošteno bi bil zaslužil kako mesto, kako funkcijo — toda, saj veste — Führer tudi ne more poznati vseh do zadnjega, počasi pa bo že napravil red. — Čujte, zvonil, danes je naš mož zelo dobre volje, naročilo je dobil od stranke za uniforme in za plašče. Tako bo še bolj zanj.

»Revež je, čeprav tako samozavestno nastopa. Mori ga, da ga tako zapostavljajo. Zato moramo me doma plesati krog njega. Marija je pretrda, ona tega ne zna. Jaz pa mu lepo postržem — včasih je sicer nekoliko grob — a prigovarjam mu, kakor bolnemu konju, in vedno vse dosežem. Zelo občutljiv je za vsako besedo, vedno vidi ost proti sebi, kjer je ni. — No, dovolj je prestal v življenju: še tu nima sreče in vendar je z dušo in s telesom pri stvari. Mislim, da ga je na tihem malo sram, ker je samo krojač — v tem vidi krivdo za svoj neuspeh. — Tudi s prvo ženo se nista razumela; ločila sta se in tako je živel v stalnem notranjem in zunanjem neredu. Upajmo, da bo sedaj bolje, vsaj zanj in zanjo.«

Tedaj sem se šele domislila, da je mesto protestantsko in da ločitev tukaj ni nič čudnega več, kakor je pri nas. Izmed 33 cerkva je 20 evangeličanskih, 1 reformirana, 12 katoliških, poleg tega sta v mestu tudi dve sinagogi. Židov je v mestu 8600. So najbolj izpostavljeni del prebivalstva, vso ljudsko nevoljo so speljali v te vode. Pravijo, da bi imeli takoj pogrom, če bi se Hitlerju kaj zgodilo. Za protižidovsko propagando tudi marno skrbi »Stürmer« s svojimi karikaturami in članki, njegov ton bi lahko primerjali kvečjemu najbolj revolverskemu tedniku pri nas. Židje se trumoma izseljujejo, ker jim ni obstanka. Da trgovske hiše propadajo, je znano dejstvo. V vsaki ulici naletiš na kako razprodajo. Neglede na to so židovske trgovine izpostavljene splošnemu bojkotu, nihče si ne upa prestopiti njihovega praga. Nič hudega sluteč sem stopila v eno teh trgovin. Moja spremljevalka se je prestrašila, malo je oklevala, ko pa je videla, da zopet ničesar ne razumem, je šla za menoj. Šele potem mi je povedala, zakaj gre, da ji je nerodno, ker bi lahko imela sitnosti. — Skoraj nobenega kupca ni bilo v veliki, večnadstropni trgovini. Vse je bilo tiho, kakor bi imeli v hiši mrliča.

Tole pa otrokom v vednost: V Nürnbergu imajo imenitne igrače, zelo lepe, kovinske matadorje in Electro trix, po dvanajst in več številčk. Zgradiš si lahko transformatorje, ladje, aeroplane, mostove, najrazličnejše stroje na dinamno ali na elektriko — in bogve, kaj še vse.

Ko sem odhajala, sta bila moj klobuk in moja obleka vsa črna od saj. Tedaj sem se šele zavedla, da je danes Nürnberg najpomembnejše bavarsko industrijsko mesto, da je v njem okrog 300 veleobratov — kovinske, kemične, lesne, pivovarniške, elektrotehnične, avtomobilske industrije, v katerih je zaposlenih krog 70.000 delavcev. Staro mesto te tako pritegne, da pozabiš na moderno mesto, dokler ga ne vidiš z okna odhajajočega vlaka.

MURNOVA PISMA

DR. SILVA TRDINA

(Nadaljevanje.)

I. Fanci Vovkovi

6 (10)

00. 20. 12. Ljublj.

Zadnje moje pismo najbrž ni bilo tako kot bi moralo biti. Zato hitim, da napišem drugo. Včasih mi pride namreč tako, da mnogo stvljari sploh ne izvedem, če jih ne izvedem takoj, ko mi sedejo v glavo in srce. Velikokrat Ti napišem kako pismo, pa samo v duhu — Ko sedem, da pišem, pa me ni volja več. Zlasti ponoči in pa v teh dolgih večerih obredem vse kote in strani, kjer naj je le ena sama duša, ki me [le] interesirala kedaj. Sploh zaspim po navadi šele kasno, kasno v noč, na jutro pa se prebudim tako pozno, da moram takoj iz postelje v pisarno. Z učenjem sem prenehal, ker mi hodi vse grozovito navskriž in se mi zdi h koncu tudi to poštenemu človeku nepotrebno... Pa upam, da me zapusti splošna taka nejevolja kakor je prišla, in da bo vse zopet dobro. Lotil se me je precejšen naval pesimizma in nisem se ga še do dobra otresel. Sicer kadim ko turek in molčim. Ne govorim prav z nikomur ne, kadar slučajno ne oštevam Polone, ki kuha pod vsako kritiko slabo. Pri prvi dobri priložnosti uderem odtod! Iz Bleda sem svoj kovčeg že srečno dobil. Dozdaj je še na kolodvoru, krog novega leta pa bo že gotovo zopet moj. Pisma od N. nisem dobil nikakega, pa ga tudi ne rabim in nečem! Brrr! Kako mislijo R. o meni, da jim ne pišem ne najmanjše fige, mi tudi ne gre nič mari. V velik svoj smeh in v precejšno tolažbo čul sem tudi v Ljubljani, da sem iz prečudovitega kalibra in da stori človek najbolje, če me pri miru pusti. Prav, prav tako! Sicer bi bil primoran razžaliti vsakega drugega... Zadnje dni me je »posetil« vnovič gospod H. glede »Domovine«. Jaz sem se mu odpovedal kratko in jasno. Vem tudi, kakšen namen so imeli ôni, ki so me priporočali. Nekaj dobrih duš imam vendar le še na svoji strani! Kaj počenja »pik?« Meni je velikokrat iz srca žal, da ga ne morem pošteno razdražiti. To je pèsek, ki napravi človeka nervoznega! I. reci, da imajo Hrvatje mnogo boljših listov kot je Prosvjêta ter da bi zlasti iz mladega »Svjetla« zajemala lahko več, ko marsikod. Seveda pa nima ta listič nikakih slik. Izdaja ga le sedem korajžnih fantov. Kako je z nezadovoljnimi literati v Ljubljani in drugod, v resnici ne vem, ker ne občujem ž njimi. Izprožili so le utopijo, da naj bi izdajali slikarji in leposlovci skupaj primerno revijo. brez sivih las in brez okorélega duhá. Tako je s to stvarjó. Kako pa gre v Zaspem kaj? Priznam Ti odkrito, da Te občudujem v onem pozabljenem in zametênem gnejzdu. Meni bi bil en sam mesec tacega bivanja neznosen. Sicer pa se mora utakniti človek kam, naj bo že sem ali tja... Novosti ne vem nobenih. Pred par dnevi še, pa sem bil veliko boljše volje.

Pozdravja Te

udani Josip Murn.

Za vsak slučaj pa voščim vesele božične praznike!

Brez ovoja.

Pismo, ki ga Murn uvodoma omenja, se je, sodeč po Vidini numeraciji, izgubilo. Med tem časom je dobil Murn mesto pisarja pri trgovski zbornici, kjer je bil dnevno zaposlen od devetih do dvanajstih in od treh do šestih.

Z besedami »Pri prvi dobri priložnosti uderem odtod!« misli pesnik na selitev iz cukrarne, do česar pa ni prišlo.

»Pik« je bil Vidin psiček.

7 (14)

Februar, 01.

Velecenjena gpdč! Pišem Ti danes, ker sem prost — to se pravi prostega sem se napravil sam, ker imam hripo — in pa, da se Ti opravičim ali pravzaprav zahvalim za knjige. Z onim denarjem namreč kupil sem si zopet »Boris Godúnova«, »Fausta« in »Dichtung u. Wahrheit«. Zlasti poslednje mi ugaja kot malokaj. Jaz mislim, da te nobena akademija ne izobrazí bolj kot ta vélika knjiga harmóničnega Goetheja. Zdi se skoro kot bi on zapovedoval življenju, ne pa življenje njemu. Pa saj tudi sama poznaš to knjigo, če ne — Ti jo posodim kedaj . . . Drugače je vse pri starem, seveda kar se tiče moje malenkosti, samó g. Funtek je postal volján priporočiti me takoj g. Bambergu. Kako bo šlo, ne vem. Znano mi je le tóliko, da izda on za Véliko noč »Gangla« II. zvezek (Bog mu greh odpusti!) in se bom moral zadovoljiti jaz z oktobrom ali pa z Božičem, če bo sploh kaj iz tega. Upanja imam že malo, bo pa naj kakor hoče. Bomo tem dlje vagabundirali. Cankarjeve drame niso dali in je tudi ne bodo! Menda je našpikana z bodicami kakor jež! Tako mi je pisal Z. in jaz sem prepričan, da mora biti to nekaj bridkega. Cankar je izmed onih ljudi, ki se trpko in smrtno maščujejo. Drugače ni nič novega v beli Ljubljani, razven da si je dala ona mala gospa P. bajè tako hudo moralno zaušnico, da jo bo imela za vse življenje dovolj. Z možem menda nista več skupaj. Sicer pa pada tukaj sneg nevzdržema, tla so po vrhu še razmočena in vesela si lahko, da nisi bila v Ljubljani — raztopila bi se v čolobodri kakor cukrer v kofetu! Včasih sem imel prav rad tako vreme, a né — ko bi morala že pomlad v deželo! Na svetu ni vse v pravem redu, posebno pa v sedanjih časih ne . . . Meni, vraga, se zdi kot bi bil že grozno star ali vsaj strahovito umêrjen. Zgodaj namreč postajam zaspan, čem dalje redkobesednejši sem in černo gledam za svojim križastim oknom na gosti naletavajoči sneg, ali pa se kregam s komurkoli. Brezmiselni se mi zdijo ljudje in brezmiselno vsako življenje. Jezi me samó še to, da se razburjam tako, kadar stopam med te ljudi. Za nocoj dovolj, ker postajam zaspan, če pa Ti ne pišem tekom 14 dni — sem postal »filister«.

Pozdravlja Te

udani Jos. Murn.

Z. ne pišem, ker se mi zdi preveč deviško sramežljiva.

Brez ovoja.

Anton Funtek je bil Bambergov lektor in je Murna priporočil zaradi izdaje njegovih pesmi.

Murn ima v tem pismu v mislih Cankarjevo komedijo »Za narodov blagor«.

8 (15)

Lj. 6. 3. 01.

Velec. gospdč.! Danes je zopet deževen dan in jaz sem neboško slabe volje. Glava me boli in tudi sicer se ne počutim preveč dobro. Izmi-

slil sem si zato, da odrinem — seveda na stroške uradniškega bolnišk. društva — za april in majnik v Kamnik, potem pa menda v Prago. Ne preostaja mi družega. Moram se lótití paragrafov, čeprav mi ni ljubo to. Da pričnem iz nova kaj družega, zdel bi se samemu sebi naravnost že anahronizem. Samo en semester izgubim najbrž spet, ker se nisem mogel v prošlem tečaju dovolj upisati. — Zares, ni drugače, kakor da postanem »stara hiša«. Z Bambergom še nisem na čistem, bom pa, predno mine osem dnij. Naj bo kar če. Tudi delal sem zadnji čas nekaj, pravzaprav précej, ko si Ti odšla. To pa so na vse zadnje precèj pikre stvari in jaz sam ne vem, kako da naj sodim o njih. Vrhu tega pa je človek včasih še v grozovito topem in apatičnem stanju, da nikoli tega, a ko je zopet prostejši, je vesel in hiti, da se iznebi kakorkoli vsega neprijetnega. Postranske zabave pa je še precej. Med drugim prevajam Schwendtnerju eno celo knjigo arabskih pravljíc in dobim zato — 25 fl. To pa je zgolj neizkušenosť! Pa naj bo za enkrat, drugič bomo previdnejši. P. ne pišem nič, Z. pride za Veliko noč v Ljubljano, Cankarjeva drama se že dotiskava itd. Menda bo ta drama izvrstna, dasi pravi Z., da je malo »prepridgarska«. Jaz pa se veselim že Velike noči in lepíh spomladanskih dnij ter ostajam udani

Jos. Murn.

P. S. Kako pa je z »nagradami«? Če misli uganjati g. E. slabe burke, ne reflektiram nanjo, sicer pa bi jo že davno rabil, ker sem prav do jedra »sam s seboj«. Jenka II. zv. je zanič. — Hvala za ono steklenico. Nebeško!!! Kaste pa niso zanič.

Brez ovoja.

Obe Murnovi nameri za potovanje v Kamnik in Prago sta padli v vodo.

»Da pričnem iz nova kaj družega, zdel bi se samemu sebi naravnost že anahronizem« meri na Murnovo bolešno neodločnost pri izbiiri študija in poklica. Kolebal je med eksportno akademijo, pravom, vojaščino, medicino, orientalsko akademijo, veterinarstvom, železničarsko službo itd. (Prim. o tem moj uvod v Murnove Izbrane spise).

Ko omenja Bamberga, misli zopet na izdajo svojih pesmi.

Murn ima v tem pismu v mislih Cankarjevo komedijo »Za narodov blagor«.

»Zvončkov« urednik je tedaj obljubil nagrade za najboljše prispevke. Murn je v ta namen poslal pesem »Vlahi«, za katero je tudi nagrado prejel, a malo kasneje kot je pričakoval; otdod njegova nestrpnost.

Murn se zahvaljuje za steklenico žganja, ki mu ga je Vida preskrbela pri neki tovarišici, ki ga je sama kuhala.

9 (16)

26. 3. 01.

Velec. gospdč.! Tvojo karto sem prejel samo 5 minut kasneje kakor »nagrado«. Menda so poskrbeli za moj god! Da se počutiš slabo, Ti ne privoščim ravno, sicer pa sem tudi jaz obdan z nadlogami. Zadnje dni sem v postelji in trpim na revmatizmu. Ne hodim skoro nič, a bil bi še vse eno zadovoljen, da bi se mi ljubilo kaj in bi mi ne bilo tako grozovito dolgčas. In tako poslušam na levi čevljarja, za drugim zidom pa kričanje pestern in otrok. Stran seveda še nisem šel, a bilo bi tudi nesmisel misliti na kaj tacega. Prvič sem veliko prekomot zató, drugič smrdijo sobe po mestu ko kuga, tretjič pa pojdem najkasnejše, majnika, v Ribnico ali pa kam drugam. Potem si poiščem šele novo

gnezdo. Za sedaj pa imam dopust, konec meseca pa nabor. Takrat pa homo veseli in korajžni in vzmerjal bom vse ljudi, kateri kaj stočejo nad menoj! Kaj jim mar! Z denarjem me menda oskrbi topot Aškerc, ki mi izplača denar za prevode iz Nadsona, ki so menda prav te dni že v tisku. Popravil sem jih nekoliko, zraven pa sem živo občutil, kolika umetnost da je to, prevajati takega dobrega pesnika. Antologija izide v kratkem; tvoji prevodi izidejo tudi. Najlepše iz vsega bodo bržčas prevodi Kettejevi iz Koljčova. Imá pa jih precej v oni zbirki. Tako sem Ti povedal, kar sem vedel. Resman izide tudi, pa so prej ljubljanski literatje vsega prekorigirali in popravili, G. ne izide še, Z. šele o Božiču. Cankarjev »za blagor narodov« je že med ljudmi in je prav gorka, mestoma kar vroča satira. Samó, tudi ta knjiga je zopet le — ein Lese-drama. Dejanja ni skoro čisto nič, in včasih je preveč »pridigarski«, kakor pravi Z.; meni pa se zdi, da mora postati Cankar prej še veliko objektivnejši kot je že in da pride s tem tudi dejanje. Zdaj pa žrtvuje živahnosti in bistrumnosti dialoga vse, ne izpusti nobenega dovtipa, ki ga v momentu prešine, in ne prenese prav nič, ali vsaj veliko premalo na dejanje svojih oseb. Sicer pa smo mi palčki napram njemu. Adijo.

Pozdravlja Te udani

Jos. Murn.

P. S. Kakšne pa so zdaj goré pri vas? V Ljubljani je blatno in vse je bolno.

Brez ovoja.

Uvodoma misli na nagrado, ki mu jo je po razpisu nakazalo uredništvo »Zvončka« za pesem »Vlahi«.

Načrt za potovanje v Ribnico mu je preprečila bolezen.

Nadsona je prevajal Murn za »Rusko antologijo«, katere uredništvo je po Veselovi smrti prevzel Aškerc. Izšla je l. 1901. v Ljubljani.

10 (19)

20. 5. 1901.

Velecenjena gospdč.! Le pridi v četrtek in ostani pri meni kakor dolgo moreš. Jaz sem jako slab in pojdem kmalu fuč.

Tvoj udani

Jos. Murn.

Dopisnica.

Naslov: Velecenjena gospica Fanica Vovk-ova v Zasipu nad Bledom. Gorenjsko. Poštna pečata: Laibach 21. 5. 01. Ljubljana; Veldes 21. 5. 01. Bled.

Kakor mi je pripovedovala pesnica Vida, ga je nato res obiskala. Bil je tedaj že zelo slab; čutila je, da ga gleda poslednjič v življenju, vendar se je kazala veselo pred njim in pila celo čaj iz njegove skodelice, samo da bi ga odvrnila od misli na smrt. Tri tedne za tem je res umrl.

II. Franji Tavčarjevi

Z gospo Tavčarjevo se je seznanil Murn kot osmošolec l. 1898. po tovarišu Prijatelju, ki je gospo učil ruščine. Postal je stalni gost na njenih literarnih čajankah in si jo izbral kmalu za pravo zaupnico in tolažnico. Mudil se je pri Tavčarjevih tudi dvakrat na Visokem. Gospa je pesniku pomagala, kjerkoli je mogla z besedo in z dejanjem. Ko je šel na Dunaj, mu je preskrbela ustanovo, skrbela pa zanj tudi pozneje in mu še v zadnjih mesecih sočutno pomagala.

Ljubljana, 16. sept. 1898.

Blagorodna gospa! Oprostite, da Vam šele danes pišem. Preje nisem niti mogel, niti utegnil. Pri Lenaršicu sem bil v četrtek zjutraj, pa ga k sreči nisem doma dobil. Gospa sama mi je mogla samó povedati, da se gre tukaj za »export, akademij« in da naj se obrnem do g. svet. Murnika. Danes, to je v petek ob 11h dop. sem bil pri njem, in mož mi je popularno razložil da s celo stvarjó ni nič. Zahteva se namreč izpit iz francoščine, angleščine in »We[c]hselkunde«. Gróžno! V tolažbo mi je zaupal, da eksistira pripravljalni kurs, ki traja eno leto, za katerega ni potreba izpita in da bo govoril gledè tega z Žvegljem in storil pri njem svojo dolžnost, to se pravi da bo šlo, če le količkaj mogoče. V sredo zvem svojo usodo.

S tem oficijelnim poročilom bi neusmiljeno sklenil svoje pismo, da se Vam nimam opravičiti gledé slovesa od Vas. Hotel sem se zahvaliti po Vas g. doktorju, karati H., ker je ni bilo blizu in povedati legérno vse one nepremakljivo obligatne fraze, pa ni šlo. To me je zelo jezilo potem, dasi smatram govor za nekaj nepotrebnega, kadar se tiče stvar duše. Doktorja sem srečal pol ure nad Loko. Moj Bog, kakó je pogledal!

V obče se počutim zdaj krepkega in veselega kot še nikdar prej. V sebi čutim moči takorekoč nakopičene. Če bi hotel biti galanten in Vam bi želel napraviti poklon, rekel bi, da je to upliv Vaše bližine, katerega šele zdaj občutim. Živel sem prej skoro »wie in einer Taumel«.

Oprostite mi da sem odkritosrčen, a napram Vam ne morem biti drugačen. P. prodaja pred gimnazijo Horacijeve sladke pesmice. Rekel mi je, da bi prišli 22. na Visoko. Drugače ne bi mogli priti vsi. Kaj pravite Vi na to? (mogoče bodete takrat že v Ljubljani...)

S tem naj končam, ker sicer pridete na idejo, da sem se navadil od F. tako dolga pisma pisati. V četrtek zvečer sem imel čast videti jo.

Srčen pozdav vsem skupaj!

Vaš udani

Josip Murn.

P. S. *Germ* je imeniten portretist.

Brez ovoja.

Pismo je nastalo v Ljubljani po povratku z Visokega, kjer je bil pesnik nekaj dni gost pri Tavčarjevih. Bilo je to v počitnicah po maturi, ko Murn ni vedel, za kakšen študij naj bi se odločil, zlasti, ker ni imel nobenih sredstev. Kakor mi je pripovedovala gospa, se mu je tedaj sama ponudila, da mu preskrbi štipendijo trgovske zbornice. Ker pa o pogojih ni bila točno poučena, je potrebne korake za to opravil Murn sam, takoj ko se je vrnil z Visokega in o uspehih teh poti sedaj poroča gospe, ki je ostala še na Gorenjskem.

Z »doktorjem« naziva Murn soproga gospe Tavčarjeve, pisatelja drja Ivana Tavčarja.

Vaše blagorodje! Sicer ni po mojem, da Vam pišem tako zgodaj že, vendar moram, ker sem prišel v precej kritičen položaj. Stvar pa je tale.

V soboto bo pretekel rok za upisovanje na jusu, jaz pa še zdaj ne vem, kaj je z ustanovo. Prošnjo sem že zdavnaj vložil, to pa iz tega vzroka, ker je treba plačati upisnino in šolnino (okoli 100 fl.). Svetn. Murnik je rekel, da pride prve dni oktobra na Dunaj — Tudi pisal sem mu danes že v drugič in ga prosil, naj mi telegrafičnim potom naznani,

če dobim ustanovo, ali ne, ker leta vseeno ne bi rad izgubil. Najlepše pri vsem pa je še to, da bom moral plačati celo kolegnino.. Mogoče bi študiral tudi Bodenkulturo; tu bi moral eno leto prakticirati. Skušal pa bi prej ali slej oboje izvršiti. Ko bom vedel, pri čem da sem, bom pisal gospodu doktorju.

Dunaja sem videl še jako malo. Tičati moram málone vedno v šoli: vsak dan *nad šest ur* razen četrтка popóludne. Dela nam dajó čez glavo. Skratka, naša akademija je popolnoma srednješolski urejena, edino le s tem razločkom, da bomo mi kolokvirali. Tudi počitnic ne bomo imeli o božiču več ko osem dnij. Med predavanjem je rekel zadnjič oni profesor, ki nas uči množiti in deliti z velikimi številkami: »Wenn einig von euch einst Kassiere werden...« Jaz mislim vseeno malo drugače in vztrajal bom, če dobim štipendijo. Doslej pa mi je še jako mučno. Prepričan sem tudi, da noben slovenski abiturijent brez pripravljalnega kurza akademije videl ne bo.

Konstatiram, da je to pismo grozovito pusto, a oprostiti morate, ker mene mučijo: »Kaufmân. Rechnen, Comptoirarbeiten, Buchführung etc. etc...«

Veseli me pa jako pri vsem tem, da F. tako izborno poje —

Nekaj časa mi je bilo hudo tukaj na Dunaji, zdaj sem postal jako miren. Tudi spisujem neke vrste zapiske, a nikarte misliti pri tem na ženske dnevnike. V »Slovenijo« še nisem vstopil, ker hoče V. mal krog okrog sebe spraviti. Čul sem od njega, da namerava H. v Celji neko vrsto »Revueje« izdajati.

S spoštovanjem Vaš udani

Jos. Murn.

Dunaj, 13. okt. 1898. IX. Bergg. 20. II. I. 10.

Brez ovoja.

Pismo je nastalo v prvih dneh Murnovega bivanja na Dunaju, ko je, zanašajoč se na obljubljeni ustanovo, že obiskoval pripravljalni tečaj za eksportno akademijo, a bil še vsak hip pripravljen, vpisati se na pravo, ako bi mu ustanove ne podelili.

V »Slovenijo«, slovensko dijaško društvo na Dunaju, je pozneje vstopil in pri literarnem odseku celo recitiral svoje dunajske pesmi.

3

Dunaj, 19. okt. 1898.

Vaše blagorodje! Milostljiva, oplašil sem se že naprej, ko sem prejel Vašo pošiljatev in naravnost zdrznil sem se pri nekterih mestih priloženega pisma. Tudi govorite nekaj o zaželjeni svoti — Ne, jaz nisem želel, niti zahteval ničesar, ampak rekel sem še, da bom doktorju pisal, kar sem tudi storil. Pri Vas sem želel edino moralne podpore; tudi bi Vam sicer ne mogel drugače pisati kot brez ovinkov in brez postranskih namigavanj. Nečem in ne morem Vas žaliti, a oprostite mi odkritosrčnost, da sem imel ob koncu pisma neljubi utis kot bi hotel izkoriščati Vas. Ali ne verujete, da bi rajši prebil ne vem kaj? Bojim se, da bodete užaljeni pri čitanju teh vrstic, a jaz nečem in ne morem drugače pisati. Veledušno Vaše dejanje je napravilo name le ta upliv, da me je na mah prisililo opustiti vse pomisleke do eksportne akad. in nadaljnjih študij sploh. Prebil sem namreč na Dunaju trenutke mogoče najbolj čudne v svojem življenji. Nič se mi ni ljubilo, kri sem imel težko in poslušal sem svoje profesorje kot neka nedostopna bitja. Občudovanje mi je bolj in

bolj spodrivalo ljubezen in vnemo. Vidite, bil sem na najboljšem potu do štatista v življenji. Najbolj lahek, srečen in brez dvomov sem bil oni večer, ko sem napisal tele vrstice:

Nebo, nebo
in neskončna, brezmejna ravan!

Pijano oko
žari in iskri
in upija ta svet prostran.

Horizont molči.
Od neba sem mrak hiti...
le še tam iz daljave
v te proste širjave
brezmejno prost nekdo beži.

Prejšnje moje stanje bodeite najbolj spoznali iz teh dveh pesnij: (Nič drugega ko brezplodna preživelost —)

G o s p a

Jesenska trudna ovenelost,
tišina logov in dobrav —
globoko v duši osamelost,
zvonjenje tožno iz daljav...

Razvožene in mehke njive,
megle povsod se zgrinjajo.
Pod nebom gruče mračnosive,
molče ljudje izginjajo...

»Nestalno vse, mladost nestalna...
Tu tam samo še spomin —«
Postala je sentimentalna,
bolj stisnila se ob kamin.

V p a r k u

Samotno sanja drevored
svoj dolgi, mračni sen.
Pod tihim nebom tih je svet
in truden in meglen.

Moj Bog, kak poln miru
pred smrtjo je večer!
Od daleč, daleč ni glasu,
življenja ni nikjer...

Počasi semkaj star gospod
po stezi mokri gre.
Še viden mu je v blatu pot,
za njim stopinje se gube.

P. S. Pravljice naše jaz jako ljubim; spominjam se tudi večkrat »kumove pipe« in »hudičevih čačk«. Prosim, sporočiti mi kdaj, ali ni kmet zvičajno prevaril hudiča? To bi me jako zanimalo.

Mislim, da bom kmali drugače začel delati.

Spominjam se včasih Visokega kako Vi zdaj tam gospodinjite. Žiga mi je pisal: »milostiva na Visokem jabolka krljja —« Kmali bodejo vsi svetn. tu in potem zima — Takrat je človek razpoložen, da čita doktorjeve stvari. Danes si napravim 24 ur počitnic, upišem se v »Slovenijo« in začnem študirati. Najlepše pri nas vseh pa je to, da nihče ne vé, kaj potem — po akadem. Direktor je bajè rekel: »Mann will selbst[st]ändige, freie Kaufleute erziehen« etc. Vsekako pa pojdem k Slovincu Dr. Šublu, ki stvar natanko ve in to še danes ali vsaj jutri. V jus sem že inkskribiran, le zadostno ur še nimam, kar storim ko bom na čistem.

Ali že veste, da sem dobil od A. moralno — »korbco«.

»Z mnogimi pozdravi« Vaš udani

Jos. Murn.

P. S. Hvala lepa za poslano!

Brez ovoja.

Pismo je odgovor na neko pošiljatev gospe Tavčarjeve; vendar se gospa, kakor mi je rekla, ne spominja več točno, kaj mu je poslala.

»Kumova pipa« in »Hudičeve čačke« sta bili pravljici, ki ju je Murn izvedel na Visokem, kjer je, kakor mi je pravila gospa, vedno povpraševal po narodnem blagu.

(Dalje prihodnjič.)

Z A P I S K I ANDRÉ MAUROIS O CHESTERTONU

André Maurois je avtor knjige o »Disraeliju«, ki je prva moderna biografija. Ta knjiga je v nemajhni meri dala pobudo vsemu sodobnemu biografičnemu slovstvu, ki je še vedno najbolj razširjena in najbolj brana literarna panoga. Maurois je posvetil nešteto svojih del angleškim osebnostim in angleškim razmeram, ter ga lahko smatramo za enega najboljših poznavalcev današnje Anglije. Med temi deli naj omenimo poleg »Disraelija« še »Edvarda VII.«, »Shelleya«, »Byrona« in »Chelsea«, to je zbirka slik iz angleške družbe.

Pariški tednik »La revue hebdomadaire« prinašajo serijo njegovih predavanj o sodobnih angleških pisateljih, ki jih je imel na francoski ljudski univerzi, »La société des conférences«. Dosedaj so izšla predavanja o Kiplingu, o Wellsu in o Chersterstonu. Izidejo pa še predavanja o Shawu, o Conradu, o Huxleyu, o Lawrenceu, o Stracheyu itd. O nekaterih teh predavanjih bomo še poročali v prihodnjih številkah »M. P.«

Kipling, Wells in Shaw so vsak po svoje aristokrati. Kipling je prepričan, da nekatere čednosti dovoljujejo človeku, da zapoveduje drugim ljudem. Wells veruje v privilegije človeškega razuma. Shaw pričakuje rojstvo Nadčloveka, ki bo nekakšna zmes Shawa, Cezarja in Metuzalema. Chersterton pa je demokrat. On poveljuje majhnega človeka, ki obdeluje svoj vrtič ter si oddahne po končanem delu pri čaši piva. Shaw in Wells sta dolgo verovala v napredek in v odrešitev človeštva. Chersterton nič manj ne sovraži družbe, ki je ustvarila mehanizacijo, toda po

njegovem mnenju se mora človeštvo vrniti k preteklosti. Chesterton veruje v Boga, kakor ga poznamo iz Evangelijev, Wells in Shaw pa verujeta v napredek. Kipling povzdiguje vojaškega boga bojevitosti ter se kljub svojemu pesimizmu nekje spozabi in popisuje posvetovanje tehnikov, ki bodo vladali svet. Chesterton pa je nazadnjak z vsem srcem ter s strastjo popisuje svobodo, ki je vladala v srednjem veku. Wells popisuje fantastične svetove in to s toliko umetnostjo, da se nam zde resnični. Chesterton pa popisuje resnični svet in to zopet tako nadarjeno, da se nam zdi fantastičen. Po svoji miselnosti sta Wells in Shaw moderna, Kipling veruje v večnost, Chesterton pa je protimoderen, kar tudi ni docela brez koristi.

Chestertonovo življenje je zelo preprosto, kakor se pač spodobi človeku, ki je vedno povelečeval življenje preprostih ljudi. Rodil se je leta 1874. v Londonu. Že zgodaj je pisal pesmi. Ker je risal pajace v šolske zvezke, je mislil oče, da se zanima za umetnost in ga je poslal na slikarsko akademijo. Tam je zopet pasel lenobo, toda živel je skupaj s ciničnimi in razvratnimi ljudmi, kar je vzbudilo v njem odpor in ga napatilo k veri in ponižnosti. To je bilo v Londonu, v času dekadence in Wildeovih zagrenjenih epigramov. Z desetimi leti je bil pagan, s šestnajstimi leti je bil agnostik, z dvajsetim letom pa si je ustvaril filozofijo, v kateri je šele pozneje prepoznal krščansko vero.

Pustil je šolo ter si skušal služiti kruh kot umetnostni kritik. Objavil je tudi že nekaj dobrih pesmi, ki pa jih ni nihče bral. Slaven je postal šele zaradi južnoafriške vojne. Kakor veliko tedanjih Angležev, je potegnil z Buri ter izjavil, da je nasprotnik imperijalizma. Vsi drugi so bili proti vojski zato, ker so obsojali pretirani nacijonalizem. Chesterton pa je dejal, da je proti vojski prav zaradi svojega nacijonalizma. Nacijonalist po njegovem veruje v narod in ne v imperij, ki je nekaj širšega, nekaj nadnarodnega in kot tak nepotreben. Zaradi te teorije je postal slaven.

K njegovi slavi je v marsičem pripomogla tudi njegova telesna vnanost. Chesterton je pravi velikan. Bernard Shaw pravi o njem: »Če govorite s Chestertonom, vidite samo spodnjo polovico njegovega telesa.« Imel je zelo bujno domišljijo in je bil istega mnenja z Dickensom, ki pravi, da v Londonu preži na vas avantura za vsakim oglom. S seboj je imel vedno palico z bodalom in posluževal se je redno kočije, pa četudi je moral iti samo čez ulico. Njegove zabave, njegovo povelečevanje gostilen, njegova razposajenost in njegova posebna ljubezen do detektivskih romanov, vse to ga je napravilo na Angleškem za nekakšno legendarno osebnost.

Od leta 1905. pa do leta 1930. je objavljial v »Illustrated London News« vsak teden po en esej. Ti eseji, ki razpravljajo o najrazličnejših stvareh, skoro vedno zaslužijo, da si jih preberemo.

Chesterton je večni upornik. V dobi, ko sta Wells in Shaw pridigovala napredek, je izjavil Chesterton, da je naravnost nesramen reakcionar. Ko je bila v modi abstinenca, se je zavzemal za pivo in vino. Ko je bila moderna žalost, se je navduševal za veselost, nazadnje pa je, četudi je bil po rojstvu protestant, povelečeval katolicizem. Po svojih večnih paradoksih in po svojem stilu je nekoliko podoben Josephu de Maistru. Toda Maistre je bil aristokrat, Chesterton pa demokrat, kar je bilo

za tisti čas dokaj originalno. Kajti večina reformatorjev takrat že davno ni več verjela v demokracijo.

Poleg esejev in pesmi je že zelo mlad objavil dvoje življenjepisov, o Brownu in o Dickensu, ter nekoliko pozneje še o Cobbetu. Ti življenjepisi niso prav nič podobni običajnim življenjepisom. Chesterton je tu porabil priliko in razlagal svoje nazore o najrazličnejših stvareh. Pri tem je zopet poln samih paradoksov. Med drugim beremo lahko v teh knjigah tudi takele stavke: »Ta pesem ima tipične znake mladostne pesmi, to se pravi, da vzbuja vtis, kakor bi bilo avtorju že tisoč let.« ... ali pa: »Edina prava podlaga vsakega optimizma je izvorni greh.« *Clarum per obscuria*.

Njegova življenjepisa o Dickensu in o Browningu sta zanimiva zato, ker popisuje v njih dvoje značajev, ki v marsičem spominjata na njegovega. Tudi Dickens je poveličeval majhnega človeka. Browning je bil, prav tako kakor Chesterton, velik optimist. V knjigi o Browningu razvija tudi teorijo, ki ji je ostal zvest skozi vse življenje. To je teorija o neizpremenljivosti in o preprostosti vseh bistvenih človeških čustev. Ob tej priliki je tudi napisal celo apologijo konvencionalnosti. »Poezija obravnava same prvotne in konvencionalne stvari, lakoto, ljubezen in ljubezen do otrok. Če bi ljudje res lahko imeli kakšna nova čuvstva, bi poezija ne mogla govoriti o njih.«

Chestertonovi romani niso pravi romani, marveč le nekakšne alegorije. Njegov »Človek, ki je bil četrtek« (izšlo v slovenščini v Župančičevem prevodu) je zgodba šestih, ki sklenejo pobijati anarhijo v svetu. Med seboj se poznajo samo po svojih psevdonimih, ki predstavljajo prvih šest dni v tednu in vsi skupaj dobivajo navodila od nekega skrivnostnega poglavarja, ki se imenuje »Nedelja«. Ta jim daje navodila v temni sobi, da ga ne vidijo. Končno se pa vendarle tudi neke druge sestanejo z njim in spoznajo v njem poglavarja anarhistov, ki jih zasledujejo. Detektiv in zločinec se znajdetata tu v isti osebi. Simbolika te alegorije je jasna. »Nedelja« je anarhist in hkratu pobornik reda. To se pravi: Bog je ustvaril vse stvari, dobro in zlo ter združuje v sebi vsa nasprotja. Ta knjiga je nekakšna apologija edinstva Boga in narave.

Podobne alegorije so tudi drugi njegovi romani. V »Napoleonu iz Notting Hilla« nam dokazuje, da je rešitev človeštva samo v povratku v nekak srednjeveški lokalni patrijotizem. »Nedolžni pater Brown« je zbirka policijskih dogodivščin, ki spominjajo nekoliko na Sherlocka Holmesa. Razlika je samo v tem, da je Chestertonov detektiv katoliški duhovnik pater Brown, ki razume in odgoneti najbolj zapletene skrivnosti samo s svojo preprostostjo. Toda značilno je, da Chesterton, ki tako ljubi preprostega človeka, in ki toliko govori o njem, popisuje v svojih romanih romanih vse prej kakor pa preproste ljudi. Skoro vsi njegovi junaki so ali pa postanejo teologi in njegov roman je vedno le nekakšna ilustracija njegove teorije. Če hočemo poznati Chestertona se moramo torej ukvarjati tudi z njegovim naukom.

Pod vplivom svojega prijatelja Hilarija Bellocja je prestopil leta 1922. h katolicizmu in Bernard Shaw ju imenuje odslej samo še pod skupnim imenom Chesterbelloc, s čemer hoče označiti najbolj nemogočo in najneverjetnejšo pošast našega časa. Toda njegove knjige, ki jih je napisal po izpreobrnitvi, se kaj malo razlikujejo od prejšnjih knjig.

Chestertonov nauk je podan najbolj platično v primeri, ki jo je napisal v svoji poetični in globoko zamišljeni komediji »Magija«.

Dejanje se vrši na deželi, v grajskem salonu nekega angleškega vojvode. Ta ima nečaka in nečakinjo, ki sta oba slabotnega zdravja in zelo slabih živcev ter sta obadva podedovala nagnenje k blaznosti. Nečaka so vzgajali v Ameriki. Veruje v znanost ter je v tej komediji nekak zastopnik modernega sveta. Nečakinjo so vzgajali na Irskem ter veruje v vile in čarovnice. Ona predstavlja tradicijo. Vojvoda ima pri sebi še dva gosta, zdravnika in pastolja, ki predstavljata znanost in vero. Vojvoda sam je zelo izobražen mož, kar pomeni Chestertonu toliko, kakor da je zelo omejen človek. On skuša najti srečo v vseh doktrinah hkratu, to se pravi, ne razume nobene. Ustreči skuša vsem ljudem, v resnici pa ne ustreže nikomur. Vojvoda podari petdeset funtov, da bi zgradili v vasi gostilno, takoj nato pa zopet petdeset funtov društvu, ki nasprotuje novi gostilni.

V zabavo svojemu nečaku in nečakinji povabi vojvoda k sebi glumača, ki je tudi nekak simbol lažnega čudeža. On je nekoliko na sredi med obema svetovoma, med vero in znanostjo.

»Vojvoda«, pravi zdravnik, »hoče ustreči obema hkratu in je prepričan, da bo glumač vse uredil. Misli, da bo ustregel hkratu bitju, ki veruje v nadnaravnost in neverniku, ki se zanima samo za otipljive stvari. V resnici pa vesta obadva, da je glumač čisto navaden goljuf. Glumač ne bo zadovoljil nikogar, — razen vojvode samega.«

Ko stopi glumač v salon, pograbi mladi Amerikanec njegovo čudodelniško orodje, razloži že v naprej vse njegove trike ter se norčuje iz njega. »Toda«, pravi nečak, »če pretvorite tisto lučko tamle na koncu vrta v modro luč, potem... potem me boste res presenetili...« Ta hip lučka na vrtu res ugasne in namestu nje zagori modra luč. Zdravnik prosi glumača, naj jim razloži ta trik, ker bi bilo nevarno prepuščati nečaka toliko živčni napetosti. Toda glumač sam si ne ve pojasniti te nepričakovane izpremembe. To je pač magija, to je čudež. Mladi Amerikanec že kaže prve znake zmedenosti. Zdravnik in glumač si morata izmisliti lažno pojasnilo, ki ga pomiri. Materijalisti so najhujši romantiki, je dejal Flaubert. V tej paroboli se najbolj jasno izraža Chestertonova filozofija, ki je nekakšen odpor proti materijalizmu.

V svojih »Krivovercih« napada pisatelje, ki jih smatra za moderniste, zlasti seveda Shawa in Wellsa, ki ju smatra za najbolj nevarna. Vendar jih obdeljuje samo z ideološkega stališča in jim nikoli ne odreka umetniške vrednosti. Najhujša napaka, ki jim jo očita, je njihov ateizem. »Ateizem je danes vse preveč teološki, revolucija je vse preveč podobna sistemu, svoboda pa je nasilje.« Nočemo nikakih splošnih idej. Bernard Shaw je izrazil to mnenje v dovršenem epigramu: »Zlata sredina, to se pravi ne priznavati zlate sredine.« V politiki, v literaturri in v umetnosti vedno bolj nagibljemo k razpravljanju o samih detajlih. Zanima nas mnenje človeka o cestni železnici in o Botticelliju, toda njegov svetovni nazor nas ne zanima. Lahko nam odkrije milijon stvari hkratu, toda ne sme se dotakniti celote, vesoljstva. Če bi to storil, potem bi imel vero, potem bi bil izgubljen.

Iz te zmede in iz te neodločnosti je nastal po njegovem tudi Oskar Wildeov larpurlartizem. »Literatura je postala nalašč manj politična, politika pa nalašč manj literarna. Ali smo kaj pridobili zaradi tega?

Ali sta literatura in politika zato kaj boljši, ker sta izločili moralista in filozofa? Pisatelji od Flaubertja in Wildea dalje ne govore več o stvarnih pravilih, marveč o pravilih svoje umetnosti. To ni ravno znak moči. Kadar človek čuti, da ima uničeno telo, potem pričinja govoriti o zdravju. Silni organizmi se ne ukvarjajo s funkcijami svojega telesa, marveč s svojimi dejanji.«

Chesterton ne zahteva od umetnika samo, da je umetnik, marveč ga izprašuje tudi po njegovem mnenju o bistvenih stvareh. V tem smislu je obsodil Shawa, kateremu očita, da je v svojih sanjah o Nadčloveku (gl. Shawovo dramo »Metuzalem«) pozabil na človeka samega. Shaw se norčuje iz vseh verovanj preteklosti in iz vseh idealizmov, zraven pa je odkril novega boga in vzpostavil najbolj ekstravagantni ideal, to je ideal novega človeka, odločnega in silnega Nadčloveka. Chesterton pa obožuje slabost. Po njegovem so vsi imperiji in vsi družbeni sistemi v preteklosti propadli zato, ker so se opirali na silo. Cerkev pa je nastala iz slabosti in se opira na slabost, ter je po tem takem večna, meni Chesterton.

Drugi krivoverec je Kipling, kateremu, vsekakor nekoliko po krivici, očita militarizem. »Kiplingov pek, ki peče kruh in krojač, ki kroji blago sta prav tako militaristična kakor pa katerikoli junak v njegovih povestih.«

Kipling mu je tudi preveč kozmopolitičen, kar seveda nasprotuje gori omenjenemu Chestertonovemu lokalnemu patrijotizmu. Očita mu, da se njegovi romani ne vrše na Angleškem, pač pa samo na ozemlju angleškega imperija. »Kipling občuduje Anglijo zato, ker je mogočna, pa ne zato, ker je angleška.« Chesterton kajpak tudi sovraži Kiplingovo eksotičnost, ki ji zoperstavlja svoj ideal majhnega, provincijalnega mesta.

Najhujši heterik mu je kajpak Wells, ki tudi pozablja človeka in to na ljubo utopijam. Sam o sebi trdi, da je učenjak in pogosto govori o ponižnosti učenjaka. Toda, kje je Wellsova ponižnost. V literaturi se je pojavil z mogočnimi vizijami kakor: »Stroj za proučevanje časa« in »Borba svetov«. Ali je človek s takšnimi vizijami ponižen? Neglede na svoje znanstvene utopije in na svoj optimizem, pa je zagrešil Wells še večjo neskromnost, da je šel prorokovat bodočnost človeštva.

Samoumevno se nam mora zdeti, da nam bo človek, ki govori o krivovercih, razložil svojo lastno, nezmotljivo vero. To je storil Chesterton v knjigi »Pravovernost« (Ortodoxy). Njegovo ortodoksno vero lahko orišemo s par potezami.

Prvič. Naš razum je čudovito sredstvo mišljenja, toda samo, če jemlje stvari, ki jih obravnava, iz resničnosti. Kadar razum operira z neresničnimi stvarmi, takrat postane blaznost. »Pesniki ne zblazne nikoli, pač pa šahisti. — Edgar Poe je bil kandidat za v blaznico, ne zato, ker je bil pesnik, marveč zato, ker je bil analitik.« Norec nam lahko razlaga svoje privide skrajno dosledno in logično. Njegovim dokazom manjka samo celote. Vsi razumniki in vsi sistematiki so norci. Blaznost je razum. Samo mistika lahko ozdravi človeka njegove blaznosti. Če uničite skrivnost, ustvarite v ljudeh bolešno stanje. Navaden človek se počuti dobro, ker veruje v skrivnosti, ker se briga samo za to, kar je resnično in ne za to, kar je logično. Če bi Amerikanec v »Magiji« veroval v skrivnosti, bi ne bil zblaznel.

Toda Chesterton nikakor nima namena napadati razuma, kakor toliko »protiracijalistov«, marveč ga še celo zagovarja. Po njegovem je člo-

veška misel na najboljši poti, da se sama uniči. Razum je koristen, dokler operira z realnimi dejstvi, kakor hitro pa skuša zanikati realnost in postane racijonalističen v nasprotju s tradicijo in stvarnostjo, takrat postane škodljiv in absurden. Prvo, kar mora spoštovati razum in česar nikakor ne sme prezreti v svojih konstrukcijah, to so legende in tradicija. Vse človeške kulture so se začele s pravljičami in z vero v čarovnice. To je najboljši dokaz, da je vera potrebna. Pravljičice imajo prav tako svojo zakonitost kakor pa stvarni svet in v realnem svetu se dogajajo čudeži prav tako kakor pa v pravljičah.

Zanimivo je, kako nam utemeljuje svoje krščanstvo, ali bolje, svojo pripadnost h krščanstvu. Krščanstvo je često nelogično, toda svet je tudi nelogičen. Po propadu antike je postalo krščanstvo nova oblika modrosti. Bilo je dosti bolj vsestransko in dosti manj razumno ter zato tudi resničnejše od antike. Chesterton ne veruje v posamezne resnice krščanstva, marveč ga sprejema samo v celoti. To bi bil Chestertonov nauk, kakor ga je razložil v knjigi »Pravovernost«.

Chestertonov nauk ni bil, kakor smo videli, nikoli sovražen razumu. Z občudovanja vredno vneto si je prizadeval, da bi premostil vse razlike med razumom in tradicijo. Lahko bi mu očitali, da postane včasih žrtev lastne virtuoznosti, ki jo je pri drugih tako sovražil. Chesterton se izraža v samih paradoksih, ker je pač stvarnost vsota samih paradoksov. Bralec je tako zavzet od njegove briljantnosti, da pozabi na Chestertonovo globino. V njegovih paradoksih vidimo kaj malo tistega preprostega življenja, za katerega se sicer tako zavzema in ki nas očara na vsaki strani Dickensovih ali Tolstojevih romanov. V romanih je dosegel Chesterton najvišjo popolnost ravno s svojo intelektualno stranjo, kar je vsekakor čudno dejstvo pri pisatelju, ki bi nas rad odvrnil od razuma k življenju. Chesterton brez paradoksov, brez dovtipov in brez svojih stilističnih »drsalnic«, bi bil morda nekoliko bolj jasen filozof. Toda to bi zopet ne bil Chesterton. Mnogi so mu očitali, da ni resen, zato ker je bil vesel. V resnici pa je bil vesel zato, ker je bil resen. Bil je gotov svoje resničnosti in se je lahko šalil. Obiskovalci zoološkega vrta, ki občudujejo slona, utegnejo misliti, da bi bil slon popolnejši, če bi bil nekoliko drugačen. Toda slon je slon, Chesterton je Chesterton, in teh dejstev ne gre izpreminjati.

P. D.

P O R O Č I L A

KNJIŽNA POROČILA

Ignazio Silone: Fontamara. Roman iz fašistične Italije. Ljubljana 1935. Z avtorjevim dovoljenjem prevedel Talpa. Založil konzorcij »Svobodec«, 4°, str. 93.

Med najbolj znanimi imeni novejšje italijanske književnosti na tujem, kakor je ime Germanetta, se zadnje čase uspešno uveljavlja ime Ignazia Silonea. Doletela jih je usoda mnogih kulturnih delavcev v naših dneh, da pišejo svoja Tristia ex Ponto. Silone si je izbral Švico za svoje bivališče. Petintridesetletni avtor je znan po Fontamari, ki je 1933 izšla prvič v nemškem jeziku in je doživela že drugo izdajo, ter poleg tega prevode v dvanajst jezikov, nadalje po zbirki novel »Potovanje v Pariz« in po zgodovinskem delu »Fašizem, njegov postanek in razvoj« (Europa-Verlag, Zürich 1934). O italijanski književnosti, ki je ostala doma, pravi Silone: »Italijanski pisatelj je ostal v svojih odnošajih do družbe, kar je bil v dobi renesanse:

dvorjan. Italijansko ljudstvo ni nikdar imelo zanimanja za domačo književnost. V današnji Italiji so v modi ruski predrevolucionarni pisatelji, med njimi predvsem Dostojevskij in Gogolj. Kdorkoli išče odmeva svojih lastnih upov in težav v književnosti, najsi bo meščan, obrtnik, kmet ali delavec, ga išče pri ruskih klasikih. Italijanska književnost mu ne nudi ničesar. Kajti ona je književnost dvorjanov. — Pred fašizmom smo imeli tako imenovano liberalno literaturo, pod fašizmom imamo takorekoč fašistično, toda v resnici je bila prva prav tako malo liberalna kolikor je današnja zares fašistična. Koliko je pisateljev, ki so si liberalizem izbrali za poklic, da ne rečem, za poslanstvo, in bi bili ostali liberalni pod novim režimom? Nobenega ni. Niti enega samega. Kajti Benedetto Croce in Guglielmo Ferrero nista literata, marveč zgodovinarja, P. Gobetti in M. Vinciguerra nista bila literata, ampak esejista, in Roberto Bracco se je bil ob času pohoda na Rim že umaknil iz literarnega življenja. Vsi drugi pisatelji služijo fašizmu. Biografijo slehernega izmed njih bi lahko napisal z motom: »Kako postaneš dvorjan, lizun.«

Vso neodvisnost duha, originalnost, povezanost z ljudstvom, kolikor so je imeli, so izgubili, kakor hitro so postali literarno prizadevni, kakor hitro so jih veliki založniki sprejeli v majhno število dvorjanov.

Navesti hočem nekaj dokazov, kakor se jih sprti domislim: Antonio Beltramelli je napisal najpreje svojega »Cavaliere Mostardo«, roman o boju med republikanci in med socialisti v Romanji; komaj so ga priznali za pisatelja po poklicu, je pisal samo še neprebavljive lirske romane. Ardengo Soffici je dobro opisal skrbi in tegobe intelektualne italijanske mladine pred vojno v svojem »Giornale di Bordo«. Kasneje je postal »čisti pesnik«. (»Arlecchino« in »Elettra«.) G. A. Borghese je podal v svojem »Rubé« in v »Vivi e i morti« presenetljivo dobro analizo svojega časa, toda ni mogel vztrajati pri njej, ni se mogel izogniti usodi italijanskih literatov in je nato napisal »L'Arciduca« in »Le Belle«. Aldo Palazzeschi je napisal »Il Codice di Parelà«, da bi pripovedoval prigode majhnega moža v kraljestvu železnih mož in je kasneje izdal »La Piramide«, golo leporečje. Marco Ramperti si je najpreje napravil ime kot socijalističen pisatelj. Komaj je imel ime, je postal pod demokracijo demokrat, pod fašizmom fašist, in je izdal v letu, ko ni bilo mogoče povedati vnaprej, kdo bo močnejši, fantazijsko knjigo »La Corona di Cristallo«. Leonida Repaci je postal slaven kot komunistični pisatelj in je nato pisal mistične tragedije, Lorenzo Viviani, slikar bohéme, je imel s svojo trpko, trdo in anarhistično knjigo »Parigi« velik uspeh. To ga je napolilo, da je zapustil svojo bohéme in je odslej pisal samo še nedolžne reportaže. Ugo Ojetti je pisal o povojni Italiji najpreje satirični roman »Mio figlio ferroviere« in nato »Cose viste«, virtuozne opise malih krajev in ljudi. S temi primeri bi lahko nadaljeval in niti enega znanega italijanskega pisatelja bi ne mogel izpustiti. Tako je nedvomno opisano, kako mesto zavzemajo poklicni pisatelji v italijanskem življenju. Dovolj je tudi za razlago, zakaj zavračajo možje, ki dajo kaj na svoje ime, oznako »literat«. V italijanskem jeziku je to žaljivka.

Nekoč me je vprašal mlad italijanski intelektualec Romolo Tranquilli: »Kako naj ubežimo temu usodnemu deležu?« Svetoval sem mu: »S kožo in s kostmi se moramo izročiti razredu, ki je smrtni sovražnik sedanjega reda v Italiji. To je edino sredstvo, ki nas bo obvarovalo pred lizunstvom.« Poslušal je moj svèt, hotel je postati delavec, tiskar. Drago je plačal. Vlada ga je v zaporu umorila. Ko sem zanikal sleherno duševno sorodstvo z vsemi literarnimi strujami Italije, moram zavrniti tudi sleherno umetniško sorodstvo.

Prepiri, ki v Italiji periodično izbruhnjejo med »Contentutisti« in med »Calligrafi« med vsebinskimi in formalističnimi pisatelji, so kakor fingirani dvoboji med dvorjani, so kakor viharji v kozarcu vode. Ne manjka zares nadarjenih mladinov, na

primer Conrado Alvaro; vendar duševno zvezani propadajo. Regionalisti pa mirno producirajo folkloristične stvari. Noblova nagrajenka Grazia Deledda opravlja ta posel za Sardinijo, Titta Rosa za Abruzze, Lina Pietravalle za Moliso, Michelle Saponaro za Apulijo. Novcentisti z Massimom Bontempelijem na čelu, pa venomer prepozno posnemajo inozemske moderne struje.

Mussolini ni zadovoljen, ker literatura ne more pokazati nobenega dela, ki bi ga bilo vredno, in to se dogaja, čeprav se italijanski pisatelji na vso moč trudijo, da bi si pridobili njegovo priznanje. Toda umetnost je divja roža, svoboda ljubi.

Tako je mladi pisatelj označil svoje rojake, a tudi sebe. Sredi svojih mladostnih sil odklanja vsakogar in vse struje, ne priznava se nobeni idejni niti umetniški struji, kajti pri njih »ni več mogoče razlikovati pristnega od ponarejenega«.

»Fontamara je najrevnejša in najbolj zaostala vas v Marsiki — na severu izsušenega Fucinskega jezera. — Na kameniti vzpetini se čredi okrog razpadajoče cerkve približno sto revnih bajt; vse so enonadstropne, nesorazmerno postavljene, vreme jih je počrnilo, dež in veter sta jih pokvarila, strehe pa so slabo krite z opeko in vsakovrstnimi črepinjami. Večina teh bivališč ima samo eno odprtino; ta služi obenem za vrata, okna in dimnik. Znotraj ni pravega poda, zato so pa stene vlažne: tu stanujejo, spe in jedo ljudje, moški se pariyo in ženske rodijo, tu bivajo prašiči, osli, koze in kokoši. — Življenje ljudi, živali in zemlje v večnem krogoteku, v teku časov, v izpreminjanju narave.«

To je pozorišče Silonovega »romana iz fašistične Italije«. Trije begunci, oče, žena in sin, pripovedujejo v desetih poglavjih zgodbo o strašnem poginu Fontamare. V njih je pisatelj razvil socialno sliko vasi in sicer v trenutku, ko se je pričela politično prebujati zaradi čedalje bolj nečloveškega življenja Fontamarezov. Simboli za njihovo vedno večjo bedo so davki, električna luč, ki jo zaradi zaostalih plačil izgubijo, potok, ki ga iz malih kmetijskih polj napeljejo preko polja novega mogotca, ki jim je odvzel tudi tratturo, kjer so se stoletja pasle vaške ovce. V svojo zgodbo je postavil poleg Fontamarezov tipične »junake sedanjega časa«, prijatelja ljudstva, advokata dona Circostanzo, katerega poklic je, da ljudstvo cigani, zastopnika naroda dona Pelina, ki si je pridobil ljudsko zaupanje na ta način, da je skratka zahteval podpise od malih kmetov, kafonov, kolikor jih pa ni dobil, jih je kar sam pripisal na polo, katere zglavje se je glasilo takole: »Podpisani potrjujejo, da so prostovoljno in navdušeno dali podpis miličnemu stotniku kavalieru Pelinu, potem, ko so gorenje vzeli na znanje.« V resnici ni nihče vedel za kaj gre. Vmes pa je vplel pisatelj zgodbo o prvem kafonu, ki ne umre zase, ampak za druge, o Berardu, o njegovi ljubezni, o njegovem iskanju dela v Rimu, o njegovih notranjih padanjih in dviganjih in končno o njegovi smrti v fašistični ječi, ko je prestal vsa mučenja najnovejšega srednjega veka. Tako je postala Fontamara podoba vse dežele, ki jo vlada reakcija, postala je simbol za vso materialno in duhovno bedo ljudstva, ki tava po temi sodobne zgodovine, ki ne more več dalje in se upre, dobi za hip orientacijo, dokler je ne zmelje kolo oblasti. Kljub figuri »velikega Neznanca«, ki jo je pisatelj uvedel proti koncu v svojo povest, ostane vprašanje: Kaj naj storimo? odprto. Delu, ki hoče biti več, kakor zanimiva knjiga, je to v dvakratno škodo. Nad knjigo leži sivina in teža tega vprašanja; izhoda ni in pisatelj ga ni pokazal. Zadnja postaja Fontamarezov je bila smrt. — Snov, ki si jo je pisatelj izbral, je zelo zanimiva a za pisatelja morda najnevarnejša in najbolj kočljiva. Umetniško oblikovanje problema, ki bi bil prenasičen s političnimi gesli, je zelo težka naloga in malo je pisateljev, ki bi bili toliko mojstri v svoji obrti, da bi ne zdrknili na raven agitacijskih člankov. — Pri Silonu je očitno, da se je zavedal čeri, ki so mu pretile, ko je vozil zgodbo preko morja politične sedanjosti; svojo nalogo je rešil nad vse častno. Prikazal je svoje ljudi živo in plastično, pri delu, v akciji, ni se spuščal

v predolge deklamacije, s katerimi se sicer razni »politični« in »socijalni« pisatelji na lahek način iznebijo svojega posla. Če upoštevamo, da je to prvenec, povrh še izrazito novelistično nadarjenega pisatelja, bo razumljivo, da oznaka »roman« tu ni na mestu, ker ne odgovarja zahtevam te pesniške vrste. Tako je na primer postava Bernarda, ki tvori delu hrbtnico, narisana povsem shematično, zdi se, da je komaj koncipirana. Tudi »Veliki Neznanec« nastopa za pojme moderne pisarije vsekakor preveč kakor deus ex machina. Nadalje se mu je včasih primerilo, da govorijo njegovi Fontamarezi jezik študiranih debaterjev, da rabijo izraze, ki jih kafoni prav gotovo ne poznajo. Toliko o »rokodelski« plati dela samega. Hvalevredno je, da dobivamo Slovenci prevode iz teh razgibanih sosednjih kultur.

Prevajalcu so se vrinile v tekst stilistične in sintaktične nerodnosti. Primerjava z izvirnikom mi ni mogoča, ker ga nisem mogla dobiti; pri roki imam nemški prevod. Da opazka ni golo poročevalsko dlakocepstvo, naj navedem nekaj zgledov: »Kaj več bi se o Fontamari ne dalo povedati« — bi bilo menda pravilneje: »bi o F. ne mogli povedati« (1). »Takozvani« je hrvatizem. »Da bi ja kdo ne mislil, da govore Fontamarezi italijanski!« — je primer za vse podobne stilistične nerodnosti. Pri nas bi rekli: »Pa nikar naj nihče ne misli...« (6). »Če bi se dalo uši sekvestrirati in prodajati, bo bolje: »Če bi bilo sekvestriranje in prodajanje uši mogoče« (7). Za: »Pri nas se redko pripeti kaj takega, nad čemer bi se človek smejal,« bi preprosto dejali: »da bi se človek smejal«. — »Ženske, katerih imena bi bilo odveč naštetih: Ženske, odveč bi bilo naštevanje njihovih imen — »Bil je eleganten mladič, z nežnim, gladko obritim obrazom, z ustecami kakor iz cukrenega srca: Bil je eleganten mladič, njegov obraz je bil nežen in gladko obrit, njegova usteca so bila kakor cukreno srce (8). — Povsem nemogoč je naslednji stavek: »na nekem balkonu se je neka dama cvileč držala za trebuh« (61). — Ne »očividno«, temveč očitno. — Prevod pregovora: »Kdor je ovco pojedel, mora tudi volno kakati,« ni srečen. (20) Morda bi bilo v takem primeru bolje, da bi izbrali soroden domač pregovor. »... dal se je peljati... začel je zadaj kozlati: »začel je nepotreben, za »dal se je« bi bilo kar »peljal ga je,« boljše. (21). »čim postaja vamp okroglejši« (22): »čim« je hrvatizem, »okrogel« bo menda težko stopnjevati, s sufiksom ga že celo ni mogoče, (mrtev, srebrn!); »... smo morali kakih deset do petnajst kilometrov teči,« bo najbrže »hoditi«, kakor sklepam iz nemškega »laufen«, ki v tem primeru ne pomenja »teči«. ... »Baldvinu Sciarappu so precepili glavo« — razklali... »Zvedel je za vse kot zadnji Baldvino Sciarappa, lastnik tiste kože: kot in tiste sta odveč... »Natvežeš mu lahko, da pride po smrti lahko v pekel,« je stilistična nerodnost, ki se ponavlja... »Tako smo že nehali upati: že nismo več upali... »Dajmo se mirno pogovoriti, bo bolje: Mirno se pogovorimo, itd.

Milena Mohoričeva.

R A Z N O

ALI VESTE

da Trocki v svojem zagonetnem samevanju nekje v Franciji vneto piše biografijo svojega nekdanjega bojnega druga Lenina in da bo — kakor kaže — ta biografija zelo obsežna, kar je razumljivo, če pomislimo, da je Trocki Trocki in povrh tega še Jud, ki zna svoje besede dobro spravljati v denar. Seveda, za knjigo ni dovolj, da jo človek napiše, treba jo je tudi izdati, to pa prinaša s seboj tisoč malih opravkov in obveznosti, ki so neprijetne zlasti človeku, ki bi hotel ostati večer inkognito. Tako je tudi s Trockim. Založnik njegove nove knjige ne ve avtorjevega naslova. Od tedna do tedna dobiva nova poglavja, zdaj od tu, zdaj od tam, zdaj po pošti, zdaj po skrivnostnih slih, da nikakor ni moči uganiti avtorjevega bivališča. Vsekakor

romantičen marksist! Korektore mu pošiljajo na poštni predal v enem največjih centralnih poštah uradov v Parizu. Humoristi se sprašujejo, kaj bo, če bo hotel biti misteriozno tudi založnik, kadar bo šlo za izplačevanje honorarjev in za avtorizacijske pristojbine. Kajti o Trockem je poleg vsega znano tudi, da zelo ceni in veliko da i na honorarje i na natančno plačevanje avtorizacijskih pristojbin za prevode svojih del. Neromantičen marksist!

da »Société des Artistes Français«, zveza francoskih umetnikov, organizira v spomladanskem pariškem »Salonu« razstavo »Umetnosti, posvečene sportu«, ki bo obsegala slikarstvo, kiparstvo, arhitekturo, grafiko in umetnostno obrt v motivni ali namembni zvezi s sportom. Poseben oddelek bo namenjen tudi sportni karikaturni in humoristiki;

da je za Novo leto 1935 izšla v Delavski založbi v Ljubljani knjiga Mirka Javornika z naslovom »Srečanja z nepoznanimi«, ki vsebuje potopisne novele v slogu te vrste, kakor je bralcem Modre ptice že znan. Slog in avtor...

da je italijanska država sklenila obnoviti na državne stroške rojstno hišo poeta Gabriela D'Annunzia, ki je po večkratni prodaji začela razpadati. Hiša je v Pescari pod Abruzzi ob Jadranskem morju. Tam je tudi grob pesnikove matere, ki ji je italijanska »Akademija umetnosti« na svoje stroške letos postavila spomenik. Dalje, da je osivelega in skoraj oslepelega čudaškega pesnika letos obsedla prava delovna besnost, kakor je ni poznal izza mladih dni, da kljub prepovedi zdravnikov dela včasih po štiriindvajset ur nepretrgoma, niti da bi medtem enkrat vstal od mize. Pesnik je letos dočakal enainsedemdeset let v svojem čudovitem zatišju Gardone ob Gardskem jezeru;

da je pariška družba prijateljev Poljske »Les amis de la Pologne« osnovala in razpisala letno nagrado 5000 frankov za vrsto najboljših člankov, napisanih o Poljski, in da se človeku spričo takih simpatičnih razpisov tužno stori, zakaj ni kje na svetu kakih prijateljev Slovenije in slovenskih književnikov;

da so dediči Louisa Barthouja vrnili našemu kralju Petru II. originalno izdajo Corneilleove »Athalie«, ki jo je pokojni kralj Aleksander podaril velikemu francoskemu državniku ob njegovem prvem in zadnjem obisku v Beogradu pred letom dni. Knjiga je veljala v Barthoujevi knjižnici za eno najoriginalnejših redkosti in so izvrševalci Barthoujeve oporoke smatrali za edino pravilno, da se vrne tja, odkoder je bila poslana;

da je izšla celotna izdaja spisov in govorov šefa sosednje države, Benita Mussolinija v francoščini. Mussolini, ki so ga za to že večkrat prosili, je šele po sklenitvi rimskega sporazuma dal dovoljenje za francosko izdajo svojega knjižnega dela in je vse tekste še sam posebe pregledal. Izšlo je deset zvezkov, med drugim »Vojni dnevnik« in govori o »Rojstvu fašizma«. Izdala je delo pariška založba Hammarion in je ob izidu poslala posebno deputacijo, ki je nesla Duceju v Rim izvode na posebnem papirju, numerirane s številko ena;

da so po kulturnem svetu februarja praznovali 125letnico Chopinovega rojstva. Najslovesneje se je na pobudo poljske države to vršilo v Dresdenu v hotelu, kjer je slavni komponist nekoč stanoval. Udeležil se je tudi varšavski župan Starzinski;

da moramo tudi drugje zaznamovati žalostne posledice politične cenzurne reakcije. Tako so v Milanu zaplenili nov roman edinega velikega italijanskega sodobnega romanopisca Alberta Moravia, ki je zaslovel po svojem velikem romanu o povojni Italiji »Gli Indipendenti — Neodvisni«;

da je...

Nabral Mirko Javornik.

Naročnikom!

Pravkar je izšla druga redna knjiga za letošnje leto

LYTTON STRACHEY

KRALJICA VIKTORIJA

B I O G R A F I J A

POSLOVENILO TON ŽUPANČIČ

Lyttona Stracheya, ki je že pred par leti umrl, smatra evropska kritika za najboljšega sodobnega biografa. Nihče drugi ne zna zgodovinskih osebnosti prikazati v tako zelo človeški luči in obenem tako plastično. „Kraljico Viktorijo“, ki je tudi po opremi na višku, bodo prejeli naši naročniki, ako je že niso, v par dneh.

Cenjene naročnike

prosimo, da nakažejo naročnino za mesec marec. Ne zamudite nobenega obroka, ker čim več se nabere, tem težje je potem nakazilo.

Pridobivajte novih naročnikov. Oglejte si knjižne nagrade v prejšnji številki Modre ptice

*

Ako pridobite enega naročnika, Vam vežemo en letnik revije Modre ptice brezplačno

*

Ali ste že poslali revijo v vezavo?

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13

„KVERTA“^{D-1}
LJUBLJANA⁰³

TYRŠEVA CESTA 67

TVORNICA KVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA

V nevarnosti

je tvoj denar, če ga držiš
doma

Roparji

prežijo za najmanjšimi
prihranki

Zaupaj

denar domačim hranilni-
cam!

Nalagaj

soje prihranke v

HRANILNICO DRAVSKE
BANOVINE

(prej Kranjska hranilnica)

V LJUBLJANI

Zanjo jamči

vsa Dravska banovina z
v s e m premoženjem in
vso davčno močjo

Opozorila!

Po priloženi položnici naka-
žite naročnino za mesec april

Prihodnja (tretja) redna knjiga
za letošnje poslovno leto izide
v začetku junija in sicer roman

M. LULOFSOVE

GUMIJEVE
PLANTAZE

ki jih je iz holandščine pre-
vedel Peter Donat

Za vsakega novega naročnika
Vam pošljemo lepo knjižno
nagrado